ДЕРРИГАЧА МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВІАШАГІКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лаккхехьарчу Советан Министрийн Советен орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 137 (4150). ЕРА, 18 ноябрь, 1965 шу. Мах 2 кап.

ТВОРЧЕСКИ ЭКЗАМЕН

Укх деношкa Москве дІадоьлу нохч-гІалгІай литература кІира. Республикин писателаша шайн дагІибола произведенеш хьоргьа вай Даьхан столице. Уж хургбе столице тайп-тайпарча предприятешна, учрежденешна ниокъаш дешарошца къамельаш доь.

Вай республикин литературин аьхара Іалаьмате доцкха хІама да из. Цо хьагойт нохч-гІалгІай литература укх тІаххьарчу хана чІоагІа дагІадела хилар. Да а да из нигга. Къамаи литература догІадовладара вай парте цаккдаш вы йола йоаккхе баьцаи лакхарча пагІа тІа даьлнад нохч-гІалгІай литература а. Из геттара къола да. Цхьабакъда, хьакулашехье цуина хьалкашта эгтад скійлахьдонка исторически гІулахх. Октябрьски революце хьалхелича нохч-гІалгІай литература ирвз хьачар нардача замаи вохар, цу турпалий оамалаш хьагойта. Исторически хиера доллача геттара поца бе цо хьебека ника. Даьа а социалистически реализма парда тІа дагІадонача вай литературацІ тІехз йолаш а орргича жанраш дазаьь произведенеш — поэмаш, повесташ, пьесаш, киноповесташ, романаш, нигга кхы а.

Ишокаш дешараша дукха даьшшаьй вай гІербаьнича писателий Б. Зязикова, М. Мамакаева, И. Базоркина, Х. Ошаева, Хь-Б. Мугалиева, Р. Ахматовай, Ж. Яндиева, А. Ведзижева, А. Хамидова, Хь. Осмаева, Н. Музаева, А. Боковой, Х. Эдилова, нигга кхыбарий произведенеш. ТІехь-тІехь а гІо чІоагІлуш ватт къонача писателий овзаш а. Йоккха творчески котало партІе магаргйолаш произведенеш язьбий къонача писателаша С. Чахкиева, ГойсултІнова, Айдамирова, нигга кхычар а.

Белгалдаккха дезаш да укх тІаххьарча шарашца нохч-гІалгІай проза къьасття чІоагІа догІашкхилар. Дукхьал шеч-кхь шера арадаьлнад массехк роман. Нигга болгдаьлаа йош а кхыча шаррех язьаь йола произведенеш а.

Республикин писателаш дукхагІа тарно а бьыпай хІанзарча замаи турпалий образаш ххоллара. Дукха а воллаи кхоллсагах язьаь а, хІаьта нигга дІавахача замах юхадисе кІорча гІулакхаш гучадохаш йола а произведенеш.

ТІаххьарча хана Москве ксекко арахийцай нохч-гІалгІай писателий дукха произведенеш. Царна юкъа а поэма, проза, бераша язьаь произведенеш. Из а боккха толам ба. Цо цІькхе а хьагойт вай литература кхийна хилар.

Нохч-ГІалгІай писателаша мІоаргиа Іомаду республикин хьалхенайй вахар, цар произведенешнашт гІулакхаш, цар вахаро иибеспуш доле шордедар. Писателаша дІаьз буьзам поаттабу предприятешкарча болхлошца, мехкадьоьгковшца, колхозошца. Москве хургдолча литературин кІираьга кийчча хана писателаш кхиир республикин дукха районашкa. Царе писателаша къамаьлаш дир литературех, шоай творчести планаш лаьца, хІаьта ишипа дешараша дихьар шоай уйташ. Боккха пайда баьлар Іцу гІулакхаш.

Бенитохколе а сийлое а декъараш дь парте советски литературана хьалхашна оттадаьраш. Уж сийлоноца кхоачашдара беррига тІаберзабьыб республикин писателаша. Доккхаь до йиш йолаш Іема бола хІама гучаайна цар кхоллама.

Йоккхаь кхоллам тІаберзабьыб ойлош дІадаьш, хьакьйоа хьакьлаш, гІентьецо, вайхыш нигга дІадаьр йола чІоагІа хІама нах. Цхьабакъда, дІахо теркам тІабакийта безаш дукха гІулакхаш да. Эггара хьалхе белгалдаккхе дезаш хІанзарча замаи турпалий образаш кІоарга хьагойташ йола произведенеш вай литературацІ кІезига хилар. Дукхагіа язде деза вай промышленни предприятешка, металлургии промысленаша, колхозий, совхозий арешашка болх беча къахьегамхоаш. Къахьтa хьагойта еза тахан коммунизм хьаьльеш воаллачу образ. Вай кагирхой сатугаш ба коммунистически идеалли оамалаш юаццаш йолча художественни произведенешна.

Нигга чІоагІа теркам тІабахкийта безаш а нохч-гІалгІай литературацера хоалах кхалсага образ а бакьдар хьача, воалаи кхалсагах язьаь, дІахача замах юхадисе воча гІулакхех из муьба нигга боала дуаццаш йола произведенеш дцина а. Уж произведенеш чІоагІа поаркІаме а эшаш а а. ХІьта а белгалдаккхе деза, тІехьадиа гІулакхаш вІалла доцаш йоацача, коммунизм хьальчо хьаппре даьье лоацаш йолча лоаман кхалсага образ гойташ йола произведенеш геттара кІезига хилар. Къонача тІаххьаича хьокхам лургбола йола цу тайпара произведенеш чІоагІа эшаш а тахан.

Ладара ватт вай республикин боккха чуловцам а болаш, еккьардаме иоловш кадара болх. Цу гІулакх бека бакха боагІа вай поэтех, хІане оьлча цар партІа тарно яц цу балха, кІезига язду дика иллеш.

Укх тІаххьарча хана дикка догІаьаллий нохч-гІалгІай драматурги. Моттигарча авторашa язьаь пьесаш уттоьй республикин драматически театреша. Бакьда, цу дешa дІакх а тарно а ез.

Берашта язьаьІа произведенеш дукхагІа язьара декхар тІалатт вай писателашта хІанз а.

Республикин писателаша дика декьа лоац республикански газетий балха юкъе. Цар язьаь очеркаш, стихаш, тайп-тайпарча дешаьх лаьца публицистически статьяш. Бакьда, дІахо чІоагІбе боле писателаша шоай газетешцара бувзам. Из чІоагІа мерхІаме да. Къьемачар а тьечар а дешаьх лаца деза газетий балкаца.

Вай Даьхе хІанз кийчча а Советий Іэдала 50 шун, хІаьта В. И. Ленин вар 100 шун дезара шу исторически дето дезде. Цу йоккхача событашта хІанзал партІе кийче а дойхорийла ба республикин писателаш. Вай хьабонча сийлон наьтаах, тахан коммунизм хьальарий гІулакхех аза оаш кІоарга ядейм чулоацам, йоккха художественни говзал йола произведенеш.

Ххоане Москве дІаболь вай писателаш. Царе хургдолча литературин кІира торо хуплйтарга писателий цІьхье шоай творчество хьажо, кхоачамбоацараш за, до дезараш белгалдеха.

Писателий Союза правлени даьарийла ч дІахо боле тІабаро Москве хургйолча творчески экзаменах, цуйна кийче аш Іоадьье опыта хестамца пайда эца, нигга вай сийлех замо писателашкара дІадехар кхоачамдергдоль гІулакх вІаштІехьдаьшa.

Диначa къьхь тІа хилда шо, хьамсара поэтесттий!

«ВЕНЕРА-3» ЯХА ПЛАНЕТАШТА ЮКЪЕРА СТАНЦИ СИГАЛЪЯХИЙТАР

ТАСС-а хоам

1965 шера 16 ноябре Советски Союзо Венера яхача планетагахьа яхийтай «Венера-3» яха планеташта юкъе лела автоматически станци.

«Венера-3» яха планеташта юкъе лела автоматически станци гемоцентрически орбита тІа яккхард схема «Венера-2» яха планеташка юкъе лела автоматически станци орбита тІа яьхха схема моаг я.

«Венера-3» яха автоматически станци сигалхьахийтарца керттера йорхІар—Іилман информацеш совъхар а Венера яхача планетан космически арени хьакъехьа ахы тІа а Іилман данеш эцар а.

960 килограмм дозал долаш а «Венера-3» яха автоматически станца.

Чурча Іилман аппаратурага диллача цуп конструкци кІезиг-дукха эргаш я «Венера-2» яхача станце конструкцел. Дукха керда тохнама декъараш кхоачашдо деваш я из станца.

ЛаьрхІачоа гаргга йолча траекторе тІа яьккхай «Венера-3» яха планеташта юкъе лела автоматически станци. Лаьттан тІара командно-измерительни комплекс «Венера-2», «Венера-3» яха шаккхе а станци нигга йода а хьеж, цар системай балха лостам а тел.

Телеметрически информаце дагнеех, «Венера-3» яхача станце еррига системаш боарраматІа болх беш я. 1965 шера 16 ноябре москопски хаьнах 12 сахьат цьлча «Венера-3» яха автоматически станци Лаьттанка 65 эзар километр гаьна яр укх тайпара параметраш а йолаш: къилбаседен шоралах 23 градуси 25 минути малхбоален гаьналах 99 градуси 39 минути.

Хьаухача ерригача информацена обработка еш я координационно-вычислительни центр.

СССР ЛАККХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПАЛАТАЙ МАССАЗАРЧА КОМИССЕШКА

ЯдхалагІа хержача СССР Лаккхехьарча Совета воркІлагІча сессе 1966 шера СССР халкъа боахам дегІабара пачхьалкхен плана, 1966 шера йолча СССР пачхьалкхен бюджета проекташка а 1964 шерара СССР пачхьалкхен бюджет кхоачашьяра хьакъехьарча отчетага а хьожаргхиларца дувзадена шинна а палата бюджетни комиссешки Къамий Совета экономически комиссеи 16-ча ноябре цхьана хиича шоай заседание ладийгІар цу денах СССР Министрий Совета Председатела заместитела — СССР Госплана председатела нов. Н. К. Байбаковен СССР финансай министра нов. В. Ф. Гарбузовен яьча докладашка.

СССР халкъа боахама плани, пачхьалкхен бюджета, бюджет кхоачашьяра хьакъехьарча отчета разделашка бокъонца хьажара а хІаьта нигга царех йола заключенеш кийчьяра а палатай комиссешa подкомиссеш вІашагІьехкай.

СССР Госплана, СССР Госстрои, СССР финансай Министерства, кхыча министерствайи ведомствайи викалаша а хІаьта нигга укх шерара плани бюджети кхоачашьяра хьакъехьен 1966 шера йолча плавен бюджетен хьакъехьен союзни республикай Министрий Советий викалаша а даь хоаш дувца йолаелар подкомиссеш.

КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи

КПСС ЦК Президиуми СССР Министрий Совети хьажар СССР правительства чІоагІаьла контральни цифрашка хьежка союзни республикай Министрий Советаша, СССР министерствашеи ведомствашеи дакъа а доацаш СССР Госпланои СССР финансай Министерствай оттаьча 1966 шера йолча СССР халкъа боахам дегІаболабара планеи СССР пачхьалкхен бюджетен проекташка.

Хьачуйнца материалаш масса аагІорахьара йийца а йийца, КПСС ЦК Президиуми СССР Министрий Советои могайир дІахо халкъа боахам дегІабоалабара, халкъа вахара боарам лакхбара, хІаьта нигга мехка обороннин чІоагІбара а тІаерзаьь йолча планеи бюджетен проекташ.

Промышленни производстве дегІайоалаяра задане промышленни производства эффективность лаккхъарен продукци дукхагІа арахецар дукха предприятей резервах пайда биззагІа эцарен хьакъехьа КПСС ЦК сентябрьски (1965 ш.) Пленуми оьнача указанеща хьежжа оттаьй. Промышленность дегІайоалаяра хьахецача капиталовложенеша эггара хьалхарча агІонна Іалашде деза болх беш йола предприятеш кердача техникаца кийчьяра йоккхий мероприятеш чакхйоаккхигех йистела еза объекташ хьадъе йоахийгеи. Цу гІулакха оттадаьд халкъа боахаме технически прогресс Іалашьеш йола электроэнергетика, машиностроени, металлообработка, химически промышленность, приборостроени, промышленноста кхыдола доакъош сихагІа дегІакхувлига. Дика дукхагІа хьадергдолаш да кІадаш, барзкъаш, кога гІирс, трикотажни изделеш. Геттара дукха хьо лаьркІад холодильникаш, баракъаш дутта машинаш, телевизораш, радиоприемникаш, культурно-бытовой гІулакхашта эша кхыдола товараш.

Халкъа боахама плана проекта тІа оттаьй СССР юрта боахам дІахо дегІабоалабара сагота даиза даргдоацача гІулакхий хьакъехьара КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума решенеш кхоачашъяра, белгала вьлча, юртбоахама производствана лаьрхІа колхозашеи совхозашеи тракторош, комбайнаш, грузовой автомобилаш, минеральни удобренеш, кхыйола материально-технически средствааш дукхагІа телара йола хьадда заданеш. Цу гІулакха лаьрхІа дика лаьхбеш ба юрта боахамга йоххийтача капиталовложеней боарам. Юрта боахама даьцъе кхоачашъе лаьрхІа мероприятеш чакхьяхара Іалашде деза яьат, хьайбай продукташ, шекара свекла, гидуаргаш, юртбоахама продукце кхыдола тайпаш дукхагІа доалхига.

1966 шера нигга дукха средстваш дІаяхийта лерхІ яйгеи кхачаьни промышленность дегІайоалаярга а.

Тоъал дукха материальни ресурсаш хьожаю чуІе цІенош дукхагІа хьалдарга, школаш, больницаш, берий учрежденеш, культурно-бытовой гІулакхаш лаьрхІа кхыйола объекташ хьалъярга. 1965 шерарчул дукха а дукхагІа хьалдергдолаш да 1966 шера чуІа цІенош.

ЦІенхашта гІулакхаш чакхдаха лерхІ бахача нада деш дола бытовой гІулакхаш тоадаран быта гІулакхашта эша кадраш кийчъяраи.

1966 шера йола халкъа боахама плана заданеш кхоачашъелга Іалашдара эша ассигнованеш хьожае оттадаьд СССР пачхьалкхен бюджета проекта тІа. Бюджетера ахчаш дукхагІа хьожаду просвещенега, уналцІено лерарга, лакхерчеи юкъерчеи квалификацех йола кадраш кийчъярга, культура лаьхъе чакхйоахача мероприятешка, хІаьта нигга социальни Іалашонга а.

КПСС ЦК-ая СССР Министрий Советеи 1966 шера йолча планеи бюджетен проекташ ювцача хана къаьстта уйла тІалхийтар къахьегама овсарлеи общественни производства эффективности лаккхъара, Іилманеи техникаеи керда карагІдаьнараш шерра халкъа боахама юкъехкхаьяра, керттерча производственни фондехи капитальни вложенехи пайда дикагІа эцара дешашта. Дукха лоархІамера гІулакхаш чакхдахайза даргдоацаш лаьрхІад Іаьржа металлургии гІишлой материалий промышленности дегІайоалаяра.

ЦІенхашта критика йир капитальни гІирсаш хьалдара лаьхъе (проекташ оттаеча хана дувлийта дукха гІалагаши ца зуш дисараши, гІирсаш хьалдареи кудлахьареи балхаш во вІаштІехьдаьхь дІадоладари эсала чакхдахари), хІаьта нигга хьум, хьу чакхйоахача, чкъарий, дулха-шурий промышленносте а (белалах пайда во эцар, дукхазв а эсала продукци арахецар, эсала доал дахь моттигаш хилар) гучадаьнача кхоачашбоацарашта.

Теркам тІабахийтар материальни ахчани ресурсаш кхоибеш дІаяхийтар дукха лоаттабу къовсам чІоагІбина барг ца хилара, халкъа боахаме йоаш йола хІамаш дІахо кІезигъяшеи пайда хьа ца луш дІаухийташ дола рузкъаш социаланзеи дарг ца хилара, хІаьта нигга пачхьалкхеи боахамеи аппарата ерригача звеньяшка пачхьалкхеи дисциплина бокъонца кхоачашъяра.

1966 шера йола СССР халкъа боахам дегІаахара планеи СССР пачхьалкхен бюджетен проекташ СССР Лаккхехьара Совет хьажийта дІачулуш я.

ХХОАНА 90 ШУ ДОАЛ М. И. КАЛИНИН ВАЬ

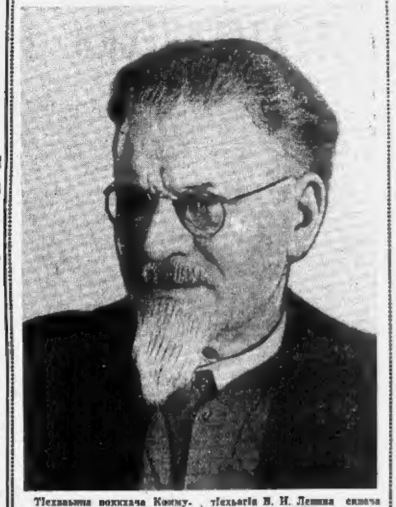

ТІехьаьнна воккхача Коммунистически партен Советски пачхьалкхеи деятела, В. И. Ленина тешамерча ученикеи соратникеи Михаил Иванович Калинина (1875—1946) доккха а сийрда а вахар — боаран боацаш чІоагІа халкъа мутІахьа а волаш гІулакх дара хьоккхам. Кхелетача хана деш революционни къовсама лаьакъ тІа отт из. Путиловски заводе «Болхлой класс мукъалкхар дукхьа лоаттабеча къовсама Союза» гІоаьаьйоагІаш хинача марксистски кружока кулгалду М. И. Калинина.

1898 шера парте вода Михаил Иванович, хІаьта цу хана деза еррига а дІахьу во иее къахьегача халкъа араз бохьаи долаш лоаттабеча къовсама. Революцейни белха лоархІамегІара учесташ М. И. Калининга телар парте. 1917 шера Октябрьски денонша парте Центральни Комитета, гороз мара а ийца еш йолча восстаней организационно-технически кийчо яра, шийна тІадеха лоархІамера гІулакхаш кхоачашду Михаил Иванович.

Сийлахь-боккхача Октябра хьоталв лаьнача тІехьагІа М. И. Калинина доккха дакъа лаьцар ЦІеча Эсара хьалхера отрядаш вІашагІйохкача, кулгалдир Петроградa городской боахама.

Я. М. Свердлов велшачул тІехьагІа В. И. Ленина сихача предложенех ВЦИК-а парте этта М. И. Калинин. 1938 шера СССР Лаккхехьарча Совета Хьалхарча сесса Лаккхехьарча Совета Президиума Председателалла хорж из. Шийна хьамар ца ххоадеш ткъаь ворхІ шера Ерригача Союза староста лий къахьийгар цо, шийна дерриге низаш социалистически пачхьалкхе, болхлой классеи крестьянстваи цхьоагІо чІоагІъяра, халкъий доттагІал чІоагІдара дІа а луш.

Массаза а халкъаца йохкаа букіам лоаттабеш хиннав М. И. Калинин, мехкарча дукхача городашкеи юрташкеи хиннав из. «Къахьегамхоех болча дукхача наха дегІала наха хоеш во из», — ьаьхад В. И. Ленина Михаил Ивановичах.

Башха-дикача а талант йолаш волча а агитатора, М. И. Калинина шийна статьяшка, къамельашка, беседашка, выступленешка ленински хьехама пропаганда яьй, парте политика дІа а йовзийташ, боккха болх лелабьб къахьегамхоешта коммунистически кхетам болара. Цу образ, халкъа вей. дІела коммунист, чІоагІача лоІамера, сийрдача хьаькъалера, файна дагделе сег, цуй йІаьхий творчески тІехьале тохан а тІехьа коммунистически общество хьалъяра сийлахь-доккхача гІулакхага этта латт.

ДИКА КХАБА ДОАХАН

Урус-Мартана района «Гехинский» совхоза № 1 йолча шурий-товарни ферма коллективо кхоачашъьй шура яккхара шера план.

Доаркашта юкъе хьалхе лелаеш хьабаьхкаб, шера яккха эзар 1670 килограмм мара йоацача, хІара Іаттагара 2000—2100 килограмм шура яьккха бола Джабаева Асет, Тенсурхаева Бату, Батаева Басыла, Шаипова Кхокха, Юсупова АсмаІ, кхыбараш.

Шоай яьккхача котаденах тоъам бац Іе лагабац «Гехинский» совхоза № 1 йолча ферма доаркаш. Шу чакхдалалехьа хІара беттача Іаттагара, юкъера лаьрхІа, 180—200 килограмм шура кхы а яккха лаьна доаш дешнад цар.

Бакъда, хІанз укх сахьате шоай дош кхоачашдара дукха йоаххо ишар. Хьалха сагина дика вІаштІехьбаьккхабац къахьегам.

Масала, тоъал лохъенна ферма хьайоаккхаш йола шура. Нагахьа сагина ши-кхо кІира хьалха хІара Іаттагара юкъера лаьрхІача 4—4,5 килограмм йоаккхаш хинаалле хІанз хІара Іаттагара дийнахьа йоаккхар 2,5—3 килограмм мара яц.

Цу гІулакха уйла яц «Гехинский» совхоза № 3 йолча ферме а. Укхаза геттара во вІаштІехьбаьккхаб доаркайи беха Іуйи къахьегам, кулгалхоша кхетадац хІалзаръяр хьайбаш лелаеранта геттара белхтокхаме ха хилар. ЛерттІа гІулакх дІакхачийтац ферме чусацадьча доахана. Керттера да уж дика кхабар. Бакъда, № 3 йолча фермера доахан-и дукхагІча хана мена латташ хул, зоотехник волча Даиев Абус, дийнахьеи буоа хІара Іатта луш яр 30—35 килограмм силос, пхи килограмм йол, 20—25 килограмм бард, нигга жом а концентраташ а я яхаш тошал дой а.

Доаркашца а беха Іуйца а къаьмал дича гучадоал, ферме жом ца бахьа вІира совгІа ха йолга.

Шортта концентраташ а ферме, доахаина хІателаш, уж дІахка мегаргдолаш хьай дац, яхаш, силосаца кхыча доакъарашцеи вІашагІа а эш тела йини йолланехьа а.

Нигга кІезига тел доахана йол, ча. Масала, тхо цига хинача дийнахьа Іурра дека делкъел тІехьагІа дИъ сахьат даллалца йолча хана 281 Іатта йилла йол ацар цхьаи лафетаца эпар мара. Цулуха хьалханка уллаш вІалла доакъар а доацаш латтар доахаи. Пхи килограмм йилла езача царех хІара Іатта йиллар яцар 1,5—2 килограмм йол мара.

Рационах йоагІа йол а чо а ца дехкаш хІана дут оаш доахан аьлча зоотехника йоах:

— Транспорт ххоаиц доакъар дІатІаккхахьа.

ХІал лард йоацаш да пов. Даиева яхар. Ши трактори ши лафети царел совгІа кхоъ ворден я ферме. Цхьабакъда, тракторехи ворданехи бизза пайда'м эцац укхаза. Ворданш гуш а яцар ферме, а мича яхай ховш а яцар, хІаьта доакъар лхухьаш йолча тракторца делкъ ийга хІама да вахав, йоахар, тракторист. Нигга хул йоах доаркана хІара дейна.

Доахан кхабарга хьежжа йоаких ферме шура а. ХІара Іаттагара дийнахьа 1,7—1,9 килограмм мара яккхец. ДикагІа лоархІача доаркаша Х. Ижвалоевас, М. Атуевас, Б. Мусхаджиевас, М. Дудаевас хІара Іаттагара яьккхар а 1300—1370 килограмм шура мара яц, шера яккха эзар 1670 килограмм йолча. Воккх доаркаша кхы а кІезигагІа яьккхай из.

Бакъда, гІулакх нигга латте а шура йоаккхилга тоадара деш хІама дац ферме. Кхьметтел деи распорядок а оттаьяц укхаза.

Кхоъ мара ца вэзашехьа бархІ скотник ва укхаза. Цар деш хІама дац доакъар лафета тІа доттилга мара. Цул совгІа везаш вац ферманга кхоъ подвозчик, цаІ хилча тоъаргдз царех. Ца оаша болхлой лелабьйа 180—200 сом алапи совгІа тел ферме.

Лакхе белгалдаьха кхоачамбоацараш дІададара хоадам болаш гІулакх де дела «Гехинский» совхоза кулгалхоина, къаьстта керттерча зоотехника Ожигов Леонида, фермай заведующешна, зоотехникаша.

Ан. ГЛИЕВ, тха корр.

ПАРТЕИ ПРАВИТЕЛЬСТВАИ КУЛГАЛХОЙ БЕРИЙ ЛОВЗОРГИЙ ВЫСТАВКАГА ХЬАЖАР

Цхьа бутти ах бутти ба мехкарча 710 предприяте шоай наделей 40 эзар образец хьокха оттаь берий ловзоргий выставка Москве Центральни выставочни зале хьайийла. Цхьа уйла Іалаьмате чІоагІа тІаехаш я из, хІанале а цига хьажа вена хиннав 500 эзар совгІа саг.

15 ноябре берий ловзоргий выставке бaхa хилар А. Н. Косыгин, А. И. Микоян, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев, А. П. Рудаков, СССР торговле министр А. И. Струев, СССР лягача промышленноста министр Н. Н. Тарасов, РСФСР просвещене министр Е. И. Афанасенко, ВЛКСМ ЦК секретарь Ю. В. Торшин, КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советеи белхтокхамера болхлой.

Выставкага хьожача хана белгалдаьккхар берий ловзоргаш дІахо дукхагІа а дикагІа а хьалъяен кийчъяйзеи, цар ассортимент шоръяза эрг ца хилар. Ловзоргаша сакъердам балал совгІа, къаьстта лоархІаме да, берий дукха пайдамера навыкаш дегІаккхувлаш хилар. Белгала вьлча, цa хилча йиш яц физиках, химех, механиках Іомадаьр чІоагІдара дешархошта йовкъостал дергдола ловзараши ловзоргаши. (ТАСС).

КЪАХЬЕГАМА СОВГІАТ

Укх шера план хана хьалха кхоачашъе а, КПСС XXIII-ча съезда сийленца накъа яха а лерхІ Грозненски нефтемаслозавода коллективо. Шерра социалистически лаь лаьржа установкий коллективашта юкъе. Яхьо хьинар совдоах. ХІанзалехьа гучаювлаш я ваьови продукци арахецара шера план кхоачашъяь установкай коллективаш. Царех я ин. Варнавский, Гиллядов керте латта коммунистически къахьегама сийлен цІи лелаеча установкай коллективаш. Шера план 11-ча ноябре кхоачашъяь цар. — Ер шу дизалехьа тІадоагІача шера чотах итташ эзараш тоннаш арахецаргья, — йоах установкай болхлоша. Из да цар съезда сийна кийчду къахьегама совгІат.

Нигга дика кхьа а хьегаш, семилетка тІеххьара шу чакхдоаккхаш я ин. Летковскайси Васниеи кулгалдеча установкай коллективаш а. Цхьайтта бетта план 29-ча октябре кхоачашъяь цар. ХІанзалехьа декабра бетта чотах арахийца мехкадаьтта продукци эзараш тоннаш я. Укх бетта 25-ча дийнахьа шера план кхоачашъе лерхІ цар. Шоаш лерхІар толамца кхоачашдара къахьегама вахте эттаб установкай беррига технологаш.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

□ □

19 ноябре— ракетни бІуннийи артиллереи Ди

Цу денах йола материал оьша га охта 3-чу агІо тІа.

СУРТАШ ТІА: (АЬРДЕХЬАРДАР) МАРШЕРА ЛАЬТТА ГІОЛЛА ЛЕЛАЧА БІУНИЙ РАКЕТАШ. АЬТТЕХЬА — САЛОНАЧА МИНУТАШ.

Е. Уманчино суртaш.

ТАСС фотохроника.

□ □

СТРАТЕГИЧЕСКИ ГIУЛАКХАШТА ДОЛА СОВЕТСКИ РАКЕТНИ БIУНАШ

Николай КРЫЛОВ,
Советски Союза Маршал,
стратегически гIулакхашта долча
Ракетни бIуний Главнокомандующи.

19 ноябре бIухоша-ракетчикаша дерригаш советски халкъаца цхьана деззу шоай цIий — ракетни бIуиийи артиллереи Ди.

Стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш вIашагIдоххарахи дегIадоаладарахи империалистически паччахьалкхенаша Советски Союзан дерригача социалистически лагерах духьала леладеча агрессиви гIулакхашта духьала жоп хулга хилар.

Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом сецача хьалхарча шерашка ядерни монополи йолаш хиина Америка ВIашагIкхийтта Штаташ ядерни герах новкъосталца къестаде гIертар дунен халкъашта юкъерча гIулакхашкара дерригa дешаш.

Советски халкъо ший ханнахьен нийсси мал бир хIанзарча империализма низий, цун политика агрессивностех авантюризмах, де мел деш дир Советски паччахьалкхен оборона ястара лакхагIча боарам тIа лоаттаяра. Социалистически экономикана, Iилмана, техникана карагIдьиначу тIехдаьнна доккхийча хIамай ларда тIа лоацачча хана чакхдаьхад Советски Союзен дерригача социалистически мехкийи оборони низ лакхбергбола лоархIамиро гIулакхаш.

ТIема гIирсаша лаьрхIа Советски Эскарга ТIема-Форда Флотаге кхоачам хилла хьачах Советски Гераашцарча Низий тIема низ дегIабара Iалаьмате йоккха воздействи яь дола керда ракетно-ядерни гера. БIуний дерригача тайпанех родашкеи ше гера шерра юкъедоаладаро йийна соъньхар цар тIема кийчоница эпа торонаш, оолангара дена хувцамаш дир Советски Эскара организационни структуранех тIом бара способаштех юкъе.

Баллистически ракетаца низ бола ядерни зарядаш дукха хьае йоалаpга вIашагIбеллар Советски державa керттера тIема низ — стратегически гIулакхашта дола ракетни бIунаш. Лоацца хана коммунизм хьалъерий маьрша беркатера къахьегам тешшамо ларабеш йола. Йохалургйоацен бирсек чIоагIале а дунен термоядерни тIом хьоайарга беда низъ агрессорашта бийхка лоаттабеш йола, кагъюлургйоаца духьале а хиина дIаэттар уж. Шоаш хьахиднача юкъа стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш дегIадаьккхад духхалга а диналга а диллача.

Нагахьа санна США-и тIема блокашка гIоаларча цар союзникийн бе хилча ядерни герах ракеташи агрессен паргIато яача халкъашта низаш дарем гера дале, социалистически паччахьалкхен ракетно-ядерни гера — из ба социалистически содружества дерригa мехкаши машар беза дерригa адамаши шоай лоIаме а кхерам тIакхоачаргболаш а хилара бола чIоагIа тешам. Коммунизм хьалъеш деллача советски халкъа маьрша хьалала къахьегам ларабеш ха тIа латт из.

СССР Гераашцарча Низий эггара чIоагIагIа дола тайпа хиларах терра хIанзарча тIем тIа керттера декхараш кхоачашде долаш да ракетни бIунаш. Цар низ кхоачаргба кIелангача минуташка, метеорологически хьалаш ЙоллагIаш дале а, мел гаьна иле а моастагIчун дукхача объекташта цхьан хана чIоагIа хIама тоха. Советски ракетий низ кхоачаргба моастагIчун гераашцарча низанга тыле а тIем тIа а кхы юхаметтоттадулургдоацаш зе де, цун гера латта меттигаш а къайола лоархIамера тIема объекташ а хIалакье. ТIом бара йолча ракетни бIуний торолаш йолш хулийт тIема лелама меттел, кхитта цун хоадама а аьттув болча оагIорахьа воздейств[illegible] е.

Советски стратегически ракетий низ кхоачаргба эггара йоккхагIа йола ядерни зарядаш хьожаьча моттиге дIакхоачае. Уж белгалйоал кийса яхеташ хиларцеи хьожаьча хIаманка дIаккхийтачул тIехьагIа из хIалакье могаш хиларцен. Дукхала а кхийсача континенташта юкъерча советски ракеташа хьахьекхар хьожаьча моттигa уж юкъе тIаетталуш хилар. Ракеташ Iалаьмате масса хиларо, кхеса йодача хана уж хьашт долчахьа лестае йиш хиларо ракеташта духьалерча оборонага зе дулургдоацаш хулийт уж.

Хьалха латтача капиталистически мехкашта гарга советски ракетно-ядерни совле хилар — из капиталистически мехкаш юхакъуллара фактор хиина Iац, из а социально-экономически, Iилма-технически, тIема дакъе капиталистически системана гарга совле социалистически системага хилара символ.

Советски Союзан социалистически лагера мехкаштен духьаларча тIема планашка империалистически агрессораша эггара чIоагIагIа доккхал дер цкъаьннахьа тIем болабелга да, вай кийчдаланза долча хана шоашта кIаллисар а цу тайпара котало яккхар а дог доахаш. Уж тайпа лоархIамаш даьсса хилар гуччахьа да: советски ракетни бIунаш даим тIема кийча долаш латтача хьалояка цхьакха а агресси хIама ца кхеташ йиса йиш яц.

Ракетни гера хадданза эргадоахаш тоадеш а дегIакхувлаш а да, цаьна ракетийн тIема техникаи боевой характеристикаш, аттача дойк парица эксплуатаци елга. Хьалхьй кхы а чIоагIагIа низ бола, траекторе тIа хьашт долчахьа леста (хьача наькъа параметраш хувца) могаргдолаш йола ядерни зарядаш баллистически а кхитта орбитальни а траектореша гIолла хьожаьча дIакхоачаелга Iалашдеш йола тIох низ бола ракеташ.

Ракетни гера дикалгахьа тоадела а кхитта ракетий конструкцеш аттача яхара, цар дозали габариташи зIамигъяра, кийчъярен кхоссарен процессашта ю автоматизаци эргайоахаш тоаяра, ракетни гераза боевой торонаш даккъеш дола кхы тайпа гIулакхаш чакхдахара наькъана дел.

Стратегически гIулакхашта дола Ракетни бIунаш керттерен хоадамбеш бола низ а лоархIаш, советски тIема доктрино сецалу: хIанзарча тIем тIа тIеххьара котало Гераашцарча Низий дерригача тайпай вIашагIкхийттача низашка мара йоаккхалург ца хилар. ДIабахача тIем тIа герах массе а тайпай вIаши айхха бувзам хилар бахьан делаш Советски Эскаре котало яьккхача тайпара, кхитта хургболча дунен тIем тIа а, нагахьа санна агрессораша из хьоабойя, бух социачара котало дерригача Советски Гераашцарча Низий тIема чIоагIалено йоаккхаргья. Цудухьа да бIуний дерригa тайпаш цахаддаш планахи дегIаккхувлаш хилар, кердагIа йолча тIема техникаца эскар Iалашдеш хилар, массе тайпа гера эргадоахаш тоадеш модернизаци еш хилар.

Даим совбувлаш хьабоагIа фецарча тIема духьала мехка оборона лоаттаеча бIуний, аьнанe, ТIема-Форда Флота, лаьттанарча бIуний тIема низ. Сийлахь-боккха Дай-мехка тIом лаьттача шерашка шийна цIаккха йоврг йоаца сийле яккха советски артиллери тахан кхы а низ болагIен бирсагIен а хиина дIаэттай.

Цхьабакъда, стратегически гIулакхашта долча Ракетни бIуний эггара керттера доккхал — тIема техника ше маьрра Iомаяь бола нах. Массанена а хоаш да, тIема техника мел чIоагIа низ болаш эргаьккха тоалъи иле а, бIуний тIема кийчо лакха лоаттаераш, гера вIашка а деттаа латтача къовсаме хоадамбераш нах болга. ХIанзарча тIема хьалаша, ракетно-ядерни гераз вIашагIдолларен цунах найда эзарен бацхаломаша Iалаьмате доккхий декхараш хьалхадоха отталу бIухошта-ракетчикашта тIема говзал Iомаяра, цар морально-политически тIемен знанеш лакхъяра даькъе.

Советски ракетчик — из ва шийн Даьхен патриот, юкъарен тIема-технически культуро лакха йола бIухо. Цхьаккха а тамаш йолаш хIама дац, ракетни бIуний салтийи сержанташи тоъал лоацача хана ракетни гIулакха говзанчаш а хиле дIаэттар яхаш.

Ракета — коллективни гера. Уйхаза мел Iеш дола хIама геттара нийса а массе специальностах болча бIухой шоайла бувзам болаш а кхоачашде дезо, эшшача хана цхьанне когаметта дIаэтта вокхана хоргдолаш хила беза. Советски ракетни доакъой подразделенейи дахара белгалйоалаш йола оагIув лоархIаш да цудухьа личин состава чIоагIа яхотаенна хилар, боккъонца йолча коллективизмах вIаши деча новкъосталех уйланца хилар, шолха специальностах караерзаар, тIема расчеташка дукха барам шоайла хувца хови хилар.

Ракетни бIунаш тIема кийча хургдолаш йола лоархIамера фактор я офицерски состав тIема техникаш чIоагIа кхеташ хулга а тIема декхарех шоай ханнахьен тешшамех кхоачашдар Iалашдергдола гIулакхаш практически чакхдаха хоьш из хулга а. Советски эпсараш-ракетчикаш — массаза а яхар санна, уж ба шоай гIулакх чIоагIа дезаш бола, лакха тIема-теоретически кийчои практически балха йоккха опыти йолаш бола инженераши техникаши. Ракетни доакъошкеи подразделенешкеи хьалкхийнаб ракетно-ядерни герз ше мадарра Iомадаь баьнна, тIем тIа из кхувсара способаш, личин состав Iомаярен кхеярен говзал йиза караерзаяь баьнна командираш, инженераш, техникаш. МоллагIча а хьалашка чоалханера тIема декхараш кхоачашделга Iалашдулургда царга.

Шоай цIей — ракетни бIуниийи артиллереи Ди белгалдоаккхаш болча ракетни бIуний эпсараша, сержанташа, салташа шоай хьинар ца кходенш къахьегарца керда толамаш даьхад ракетни техника караерзаеча, доакъойи подразделенейи тIема кийчо даим лакхъеча. Ракетни бIуний личин состава тIема говзал лаккъенна хилара боккъонца тешал ду укх шера Iомалуш тIема ракеташ кхувсилга толаме чакхдаккхаро.

Шийна карагIдьиначох кхоачамбаь ца а Iеш, ракетни бIуний личин составо къовсам лоаттабу тIема говзал эргаьккха тоаеча, техника карагIзаеча, соединенеши доакъоши фийлан лакха йолаши массаза а тIема кийча долаши лоаттадеча керда толамаш дахар духьа.

Стратегически гIулакхашта дола ракетни бIунаш — из за советски халкъо хьалкхедаьр, цун доккхал. Советски Союза, дунен социалистически система дерригача мехкий оборона хьалхарча ихьига тIа латта советски бIухой-ракетчикаш массаза а кийча ба шоай лакха патриотически интернациональни декхар сийленца а дагIача тайнара а кхоачашде.

(АПН).

Къулбехьен Родезерча хьалаца дувзаденна Советски правительства яь заявлени

Керда зулам даьд колонизатораша. Африка халкъашта духьала Ян Смита расистски режимо 11-ча ноябре дIахьайкадаьд Къулбехьен Родези «шин лоIам» тIа клар. Цу гIулакхаша лерхIар — кIоаганга мара боацача расистий кучнияго адамашна лоаттадеча тайпара чIоагIа Iалаш йиъ миллион долча зимбабве халкъа тIIалоаттадарен цу халкъо боккъонца бола лоIам, паргIато, социальни нийсо бахьан долаш лоаттабу нийсхои къовсам къахетам боацаш тоIабарен ларде тIа латта колониальни порядкаш Къулбехьен Родезе даиман лоаттаелга. Колониальни-расистски бастион африкански континента къулбехьене чIоагIъалтах фу хул цIаьха а дьежар колонизаторашни расисташи.

Къулбехьен Родезех хIайча расистий «шин лоIамера» паччахьалкхе яр — паргIатом лоIами бахьан долаш дукхача шерашка къонахчалла къовсам лоаттабеш хьадоагIача цу мехка халкъа гуччахьа духьале елга. Африкан дерригача дунени халкъашта духьале елга да. Колонизатораша теркалбаьбац колониальни мехкаштен халкъаштен лоIам болара хьанъехьарча ООН-а исторически Деклараце тIа, къулбехьенродезийски расисташа леладу гIулаккаш карцахьа лоархIаши зимбабве халкъа боккъонца бола лоIам лулга дIадехаши йолча ВIашагIкхийттача Къамий Организаце дукхача решенашка хьайхайкабаь халкъий лоIам.

Солсберерча расистски режима укх тIеххьарча шерашка экономически тIемен гIулакхашта чIоагIъялара мукъабекначем цунна массе оагIорахьара гIо-новкъостал дьчен колонизаторашца барте баха хиина бацара шоай зуламера планаш [illegible] Америка ВIашагIкхийтта Штаташ а йолаш, НАТО членаш долча кхыча мехкий правительствай оагIонгахьара из къобалдеш хиннадецаре. Кхы цхьаьнха а расизма кхуврч хьабар — хIана беш Къулбехьен Родезе — шин талгIаш колониализма юхейисача чIоагIIаленашта тIа-тIа дукхагIа гаргакховчаеш боаллача африкански халкъий къамаи-кортамукъален болама кьяьнка тIа духьале оттае лерхIача империалистически гIоазрий юкъарча плана цхьа дакъа.

Советски правительства дIаха хьаллоац Англе довл ду гIоарш цIаккха а бехкала доаладургдац африкански халкъашта духьала гIоттадаьча зуламах. Шин боккъонаш бахьан долаш дукккаьа шерашка тIагIертта къовсам лоаттабеча [illegible] халкъа тIаккхоачийта кьаман хетарах яьнка африкански цхьоагIон организаце решенешка хьахайкадаьча шоай лоIамерча африкански паччахьалкхенашта хетар.

Хабара хIана къулбехьенродезийски Iаьдалашна леладу гIулакхаш карцду Великобритане правительства. Къулбехьен Родезе хьакъехьарча дешага хьажар дехаш я из Iхерамален Советагара. Цхьабакъда, къаьгга гуш да ингалийски правительства еш йола уж заявленеш хIана боккъонца йола шин политика нийса хетийта гIертилга мара кхы хIама ца хилар.

1961 шерре а дела, ингалийски правительства ше оттадаь, расистски порядкаш чIоагIъяь дола «конституци» юкъедоаладерца Англе лерд еллар миллионаш болча африканцашта расисташа деча колониальни доала хIинзарча режимана. Цу тIеххьа цо герзаца кийчбир къулбехьенродезийски расисташ, Къулбехьен-Африкански Республикерча расистски режимашца а Анголерча Мозамбикерчен португальски колонизаторашца а колониальни цхьоагIе хеста а еш. Из бахьан долаш полицейски паччахьалкхе, мехка бахача африканцашка болча наха набахтеший, концлагерий, террора мохк а хиина дIаэттар Къулбехьен Родези.

Къулбехьен Родезе расистски режим кхерама кхуврч ба дерригача кыча африкански халкъашта а, цу дакъе колониальни Iалапах мукъадаьнарашта а. Из ба — кортамукъальнача Африкана наькха тIа хьожабаь гебагIе, даим африкански континентерча машара тIалатта кхерам, дукен халкъашта юкъерча машара тIалатта кхерам.

Дерригача дунен тIа протесташ гIоттаьй Къулбехьен Родези «шин лоIаме» к аьнна расисташа дIахьайкадаро. Паччахьалкхенашца вIашIтIеххьа-тIеххьа хьахайкаду зуламера Смита режим шоаш бакъьяь дIитIаяцаш ца хилар. ООН-а Генеральни Ассамблея 11-ча ноябре хиррцахьа лаьрхIар Къулбехьен Родезе Iаьдалий из акци, Англена тIIадиллар, эше гераашцара низ а юкъебоаккхаш, кIезига мара бойцача хьаьрбаьннача расисташ леладу гIулакхаш соцадаре а зимбабве халкъий лоIам боккъонца хьаллоацаш йолча правительствага Iаьдал дIададалара а сов чехка дииза дарг мел доапар делга. ШоалагIча дийнахьа гулъяьча Кхерамален Совета керттера гIулакх а лоархIаш чакхдаккха къина дерригa мехкаш тIадаккха хьийхар Къулбехьен Родезера заколах йоаца расистски режим бакъьяь тIа ца эцарен цхьаккха а тайпа новкъостал цунна ца даран.

Советски правительства, колониализм дIаянкхара дешашерча шин принципиальни позицера хьалхле а лелвеш, Африка халкъашта духьалара керда зулам хоадамбоаллаш карцахьа а лоархI. Къулбехьен Родезера Iаьдал боккъо йоацаш дIалаьца расистски режим ше бакъьяь хьатIаецарг ца хилар дIа а кхайкаду. Советски Союзо йиза хьаллоац Къулбехьен Родезерча хьалах долча дешашка Кхерамален Совета ООН-а Генеральни Ассамблеи тIайийца решенеш, хIаьта цоаш маьрра уж кхоачаш а ергьй.

Халкъий къаман-кортамукъален болам хьаллацара гIулакха цIаккха а хувцалургйоацача шийн политикана тешаме йолча Советски правительства дIаккхайкаду зимбабве халкъ ше дикза хьаллоацаш хилар а боккъонца бола къамаи лоIам беинхар духьа лоаттабеча къовсаме массе оагIорахьара цунна гIо-новкъостал деча африкански мехкашца даькъа лаца ше кийчча йолга цIаькха а бакъдеш хилар а.

Грозненски сотталь мебель еча фабрике дIачувальча хьалхашка отта сурт хеза да. Фабрика хIара белхло беррига шийн теркам тIабахийта къахьегаш да арахеца мебель дозен хилан хилийтара. Цу дакъе къаьстта дика къахьегаш я букъ бетта тIаналаш хьадечи цеха коллектив. Семилетка тIеххьарча шера нагахьа меттиг кийсъенпаьц арахецача продукцена юкъе брак йолаш. Цудухьа нахагара дукха какьаташ ух коллективага баркалаш яхаш. ДIахе йодача хана арахецача продукце дикал кхы а лакхагIа хилийтара кердадараш балха юкъекхухь. ХIанз кийчъеш я массехк керда мебель.

Продукци дика хилара хьежжа къахьегама овсарле лакха хилийтара а бокха къовсам деттабу цеха белхлоша. Укх тIеххьарча хана цхьа бутт дIабахабац бетта плам тIеххкхоачаш ца еш. Октябра дезача цIей сийна тIайийца декхараш ханал хьалха кхоачаш а деш дIабахача бетта планал совгIа арахийца продукци пхи бIаь сома маьха я.

Российски Федераце 30 миллиард фонда юкъе а дика дакъа лоац цеха белхлоша. Арахецача продукцега дIабода мах лохбарах октябрь бетта паччахьалкхенна кходаь ахча 1600 сом да. Цул совгIа рационализатораша балха юкъейихьай иттех рационализаторски предложени. Цар паччахьалкхенна баь пайда 4—5 бIаь сом да.

КарагIдьиначох кхоачамбаь Iеш бац цеха болхлой. Укх бетта хьалхарча ах бетта плам 105 процент кхоачашъяьй.

КПСС XXIII-ча съезда сийна укх шера план ханал хьалха кхоачашде лерхI цеха коллективо. Къаьстта дика къахьегаш ба нах. Федотов Геннадий, Жуков Иван, Ефименко Владимир, Гайрбекова Хайпа, кхыбараш. Царех хIаране смена нормаш 120—125 процент кхоачашъю.

СУРТА ТIА: Федотов Геннадий Жуков Ивани гIанза кога дикал мишта хьажаш ба.

И. Панова сурт.

ПРОДУКЦИ—ПЛАНАЛ СОВГIА

Семилетка тIеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашйьяра ерригa шоай тоборах барцагIъяьха къахьегаш я Грозненски хлебокомбината коллектив. Шерра социалистически ях йоаркалай бригадашта, сменашта юкъе. Октябра сийна тIайийца хиина социалистически декхараш ханал хьалха кхоачаш а деш 28-ча октябре кхоачашъяьй итт бетта план. Планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци 40 эзар сома маьха я.

Къаьстта боккха къахь хилар комбината коллективa 15-ча октябре: валови продукци арахецара шерхI шера план кхоачашйир цар цу дийнахьа. Ер укх шера планал совгIа 2000 эзар сома продукци арахеца лерхI комбината белхлоша. Семилетка шерашка арахецача продукцега дIабода мах лохбарах паччахьалкхенна кходаь ахча 355 эзар сом да. Цу шерашна къахьегама овсарле планах лаьрхIачул совгIа 23 процент лакхъеннай.

Комбината сменашна, участкашна боккха къовсам лоаттабу арахецача продукцена юкъе брак ца нийсъялийтара. Укх тIеххьарча хана нагахьа брак нийслац. Цул четах семилетка шерашка кходаь хиеар 663 тонн я. Цох бIаьнна пайда 130 эзар сом да.

КПСС XXIII-ча съезда сийленна шоай лерхIам а боаххаш ба коллектив. Ноябра 15 ден кхин тIехкхоачашъяьй. Къаьстта дика къахьегаш бола цар белгалбоахаш ба Ахтамова, Кузнецова, Петрина, кхыбараш. ХIаране сменах норма 125—130 процент кхоачашъю.

Сурта тIа: Кузнецова Нина чIоракаш нийсдеш я.

И. Панова сурт.

ЮРТБОАХАМА ШЕРА ИТОГАШ

ЮРТБОАХАМА шу чакхдоалаш латт. Цхьайола итогаш хIанзе а е мегаргйолаш я.

1965 шера района юрта боахамера гIулакхаш бакъахьарча наькъа тIа даьхар КПСС ЦК мартовски Пленума решенеша, юртбоахама продукце дерригa тайпаш дIахо дукхагIа дакара района къахьегамхой дегаш урдоттадир цар. Пленума решенеша совбаьккхар шоаш хьийтача ницкъарa колхозийи совхозий болхлойи материальни безам. Цу хIамаша новкъостал дир укх шера колхозашеи совхозашеи хьалхама цIаниха а ца баьча тайпара дика болх бара.

Юртбоахама культураш кхеяра агротехника тоа а яь, органически минеральни удобренеш дукхагIа а тоссаш, тха вIаштIехьдаьлар хIара гектара тIара йоалача ерригача ялата культурай хьувкъам 3 центнер совгIа лакхбе. Нагахьа санна 1964 шера хIара гектара тIара оаха 16,5 центнер ялат гулдаь хиннадале, укх шера гулдаьд оаха 19,3 центнер ялат, планах гулде дезар 17,8 центнер мара доацача метте. Ялата корттерча культура — кIа, укх шера хIара гектара тIара 19 центнер даьккхад оаха, хIаьта соахка даьккхадацар 16,2 центнер мара.

Ерригача юртбоахама культурай хьувкъамаш хIара шера лакха хул председатель нов. П. Г. Картавцеви керттера агроном нов. З. Я. Лапуновай йолча «Коммунизмага бода никъ» яхача колхозе.

Укх шера 1502 гектара тIа дIадийнача гурахьа дуча кIини 26 центнер яьнихай хIара гектара тIара. «Красный пахарь» яхача колхозе 1600 гектара тIа дIадийнача кIини хIара гектара тIара 23 центнер яьккхай. Управленерча дерригача боахамашка юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара яьнна хьажкIаш 29 центнер я.

Хьувкъам лакхбара план тIеххкхоачаш а яь, укх шера цхьаьра даьча лоархIамех ерригa ялата культураш цхьана лаьрхIача тхога кхаьчай 30 эзар тонн, планах кхача эзар 27,6 эзар тонн мара ца хиннача метте.

Изза дукха ялат цIаккха а кхедаьхац оаха.

Управлене боахамашка тIа-тIа дукхагIа дIадуьш да гуйра. Нагахьа санна дIадахача шера из 240 гектара тIа дIадийна хиннадале, укх шера дIа а дийна чуийцад 400 гектара тIара гуйра. ХьалхагIа а даьча лоархIамех цу культура хьувкъам хIара гектара тIара 35 центнер йолаш хургба. Шахорча шерашка тIа-тIа дукхагIа дIадуьрга оаха хуга. Ала дезаш да, ялата культураш дикагIа хьувкъаяра, агротехнически мераш дика чакхьдаларах совгIа, оаха тхоай торонаш мел хий дехкийта[?] пайда эцарабоалаш хилар. Хиш дехкача лаьтташка дIадаш йола ялата культураш массанахьа а лаьттайна тIоадах соцаш хий диллачул тIехьагIа мара яц. Цул совгIа, лаьмашта 3 — 3-за хий дула дегIайоагIача хана а.

Оаха 13 эзар гектара тIа дIадийнача гуйран ялатех 8,5 эзар гектар хиш кетачча лаьттан тIа дIадийнад, лаьттана тIоадаа соцаш хий дуллачул тIехьагIа.

Каст-каста, хIара шера хIана дисац аьнна, тIехьдуце тхо гуйран ялатан дIадера. Из ца тIоадан соцаш хий дуллачул тIехьагIа цхьанайолча участкашка лаьтта хамала юкъадена доалаш ца хилар. Цу тайпарча участкашта тIайоадалургъяц цхьаккха тайпа юртбоахама машинаш, цига ра лаьтта докъадина даллаца. Цу гIулакхаша тIехьадоах гуйран ялаташ дIадуллга. ХIаьта хьалхагIа хий а цу дуллаш дIадийнача хьувкъаргдац ялаташ.

Ялат кхедара план тIеххкхоачашъяро управление боахамашна йиш хилийтар паччахьалкхенна ялат дIадалара план кхоачашъяь ца Iеш, эзар совгIа тонн из планал совгIа доха а.

Къахьегама деноех ялат дукхагIа тела даьнад колхозашта, къаьстта а «Коминтерн» яахчен Кирова цIерахчен колхозашка.

Доаханна бехкача фуа лаьрхIа соахкарчух 2 эзар тонн дукхагIа дIаоттадаьа ялат. Цхьабакъда, фуа яша ялат хьайбашта кхоачамбергболаш хила хIанз а гаьна да.

ДИКА толамаш даьхад укх шера комсаш кхееча. Оаха лаьрхIадар хIара гектара тIарча комсех 72 центнер яккха, хIаьта ерригаш а дIалаьрхIача — 5700 тонн яккха. ХIаьта ерригача управлене юкъера лаьрхIача хIара гектара тIара яьнний 120 центнер, ерригаш а дIалаьрхIача — 8,9 эзар тонн. Алхха паччахьалкхенга ехкай уж 6500 тонн, планах 2500 тонн мара йохка езаш да хиннача метта. Паччахьалкхенна комсаш эзара план 260 процент кхоачашъяьй. ДIадахача шерацa ехкачунца кийсдича, 2,5-за дукхагIа ехкай уж укх шера.

Комсаш къаьстта а дукхагIа гулъяьй «Коминтерн» яхача колхозе — 110 гектарах хIара гектара тIара 145 центнер яьннай уж планах ерган аьнна кийттар 78 центнер мара йоаннача метте, хIаьта нов. Ф. И. Масловай звено 50 гектарах хIара гектара тIара 156 центнер яьннай уж.

Комсаш дика хьувкъаьннай кхитта «Красный пахарь» яхача колхозе а — хIара гектара тIара 143 центнер.

Белггалара толамаш доахаш чакхдаккхаш боахе 1965 шу хьайбаш леладу болхлой а. Района жа лелалдераша ханал хьалха кхоачашъяьй укх шера тха доххара план, из паччахьалкхенна дIаделлад 1276 тонн, планах 1255 тонн мара дала ца дезача метте. ДIадахача шерацa кийсдича 17 процент дукхагIа дIаденнад из. Тха дIадалара план тIеххкхоачашъяьй тха болхлой жа лелалдераша, дIадахача Iай дикача хьада тIа лолаш жа Iалагара а даьха, районе юкъера лаьрхIача хIара устагIа хьана 900 грамм тха тIаккхетийтар а юкъера лаьрхIача цхьан устагIа тIера 4,9 килограмм тха даьккхар а бахьан долаш.

«Шелковской» яхача племенной жа лелалдеча совхозе хIара устагIанна тIера 7 килограмм тха даьккхад. Из эггара лакхагIа бола хьоакам ба тха района боахамашта юкъе меттел, ерригача республике а.

Хьалха латтача жа Iуй результаташ кхы а лакхагIа я. Ше леладу жа, керда Iобаь цхьаккха Iаьхар а, хIаьта цхьаьккха устагIа а, ца къастийташ укх ханга даьхад Социалистически Къахьегама Турпала Эсмухамбетов Науде. Цо юкъера лаьрхIача хIара устагIанна тIехьа 143 Iаьхар кхебаь.

Цу совхоза воккхагIа йолча жа Iуно лелалдеча жих хIара 100 устагIанна тIехьа 140 Iаьхар хьалкхебаьб, цхьан устагIанна тIера даьккха тха 6,2 килограмм да.

Оаха кхоачаш а дикка тIеххкхоачаш а яьй паччахьалкхенга дулх дохкара ийс бетта план. ХIанз шера план ханал хьалха кхоачашъяра де дезар деш да. Цу гIулакха эша торонаш тхо боахамашка йолаш я. Детта доахан дикагIа кхабара, хьайбай фу тоадара, сеча доаханца племенной бойх бара четех тха вIаштIехьдьлар шура луча доахана продуктивность лакхъе — дIадахача шерацa кийсдича 123 килограмм дукхагIа.

Цо тхога йиш хулийт паччахьалкхенга шура йохкара цера план оаха кхоачашъергхилар дIахайта.

Шура яккхара - йохкара гIулакха а хIаьта кхитта дулх тхан даккхарен дохкарен гIулакха а къаьстта а дика хьожаш да Кирова цIерахча колхоза. Цо 1 октябрь хьатIакхоачача ханна кхоачашйир паччахьалкхенга тха, дулх, шура йохкара планаш, хIаьта хIанз уж продукташ планах совгIа йохкаш я из.

ХЬАЙБАЙ продукташ дIахо дукхагIа йоахилгеи паччахьалкхенга дукхагIа йохкилгеи Iалашдир духьа управлене колхозашкеи совхозех хьайбай помещенешта ремонт яра балхаш чакхдоалаш латт. ХIанз доахана Iа доахкаргдолчо моттигашка гIожа доакъараш сиздаь тIаоаш а колхозаши совхозаши.

Кийчде торо йолча моттигашка кхы тIа а доакъараш кийчдеш да. Чакхйоалаш латт жа лелалдеча лоархIамегIа йола кампани — искусственни осеменени елга; укх шера искусственни осеменени яьй 100 эзар совгIча жийна.

Ала дезаш да, укх шера юртбоахама балхаш деча хьалхадукха кхоачамбоацараш а тха хиина хилар.

Биза пайда эцалар оаха хий диллара. Из бахьан долаш соахкарчул дикка кIезигагIа яьлар тхона хьажкIаш. КIезига терко йир силоса лаьрхIа дIаюча хьажкIий а хIаьта кхитта ца бола ялаташ чуийца дьяннача тIехьагIа дIаюча хIамай а. Из мара кхы бахьан дац силос эллттах йоллара план кхоачашъяц ца яра. Планах кийчъе лаьрхIа хиннар 110 эзар тонн яр, хIаьта кийчъергъяр яц 70 эзар тонн мара.

Кхитта кхоачаш ца еш йисар гIожа доакъараш кийчдара план а. Во дел гIулакхаш салхазараш кхоабача. Паччахьалкхенна фуаш дIададара план кхоачаш ца еш йисар кхераш болаш я. Эсала лел гурахьа кхашка деш дола балхаш. Нагахьа санна ерригa управлени бIарчча хьийцача гуйран культураш дIаера план оаха кхоачашъяьйле а, цхьадола боахамашка хIанз а гуйран ялаташ дIадийна даланза да. Кхитта кхоачаш ца еш я зябь ахара план а.

ХIанз а чуйца яланза я хьажкIаш Ленина цIерахчи Моздокски цIерахчи колхозашка, хIаьта коартолаш чуийца яьннац цу боахамашка а кхыча боахамашка а.

Балха тIа нийсденна кхоачамбоацараш дIа а доахаш, хадонаш эца а еш, юрта боахама къахьегамхоша шоай дерригa низаш тIадерзаьб 1966 шера ерригa юртбоахама продукци кхеара юкъара доххарел лакхарен хьоакамаш кхы а дикагIа хилийтара. Дикача къахьегамца совгIатаца мукъа бакха белгалъяйта баркъамаш ба уж Советски Союза Коммунистически партен XXIII-ча съезда.

Г. САМАРСКИЙ,
Шелковской юрта боахама производственни управленен начальник.

Москве хургдолча нохч-гIалгIай литература кIиранга

И. БАЗОРКИН
ДОТА
Киноповеста тIара дакъа

КЪОНАЧА Дотий цIагIа дала хIама а кийчдаь да хьаьший чубйха. Деррига кIай бараькъаш дукх Дотийна тIа. Цун кустдолча букъе тIа гIолла Iочуохкаенна ада хоза керта кIажараш. Кадай а дог гIоза а я Дота. Льаттах Iо ца кхеташ санна бай хув ца дог. Гоштас хьачуккхуъ шьегIаш, Дотас уж кийс а ец, фоагIфоагIача истола тIа Iоуттаю, цун кулг дIакххийттача хьаьцара, массо кхьегIа хердальне, хозьлие дIаоттаж санна хет.

ХIаьта Гошта гIайгIане я.

— КиIиг, Iовдала хIама ма делахь, — йоах цо. — Хьо бахьан фуннагIа а дергдолаш ва Висангире. Из сесаг йолаш хилар-м хIама дац! Хьо цунца нийсъе йиш йолаш яц. Хьо я цунна йизза йола сесаг, — наьна оаз Дотийна ца хозаш санна хетаду. — Хьал долаш саг ва из-м. Цунца хьо яхача хана хих пIелг тоха ца безаш яхилга хургда хьона! Цо аьнадар...

— Мама, бIаргаво магац сона из! Сенна деза сона цун рузкъа, — из-м цун берашцен сесагам бIаргех Iоуха тIадаиаш ма дий! Е сох норта а дог а доацаш саг хет хьона?

— Айя, хьо хьалхара йода кишта? Эзар шу ма дий шарьIат хьадоагIа! Хьона дикагIдар хилар лов сона. Бакъдар аьлче, эигарда яха езаш хилар атта гIулакх-м дац. Цхьабакъда, кхе яха езилга кхы а вогIа да... къача цьаха, са йиIиг, хилац ираз.

— ХIаьта са даьга мишта вахI хьо?

— Хьа да! Из-м ше-тайпа саг вар! Из ше вар кхалсага доле рузкъа а ираз а дар! Кхе курсант ма варий из. Бакъда, тIехьагIа, из командир хилча, сога доацаш фу дар!

Зуаш, наьнага хьеж Дота. ХIанз дика кхет из цунах, бакъда, наьна, хIанад а хац, кхетац. ХIаьта ха безам боацаш хинна хила а мег.

— Адиль шофер ва. Бакъда, из институте деша вагIа, цунах инженер хургва. Со а гIоргьи вуэе дела. Тха а хургда долла хIама, дикадар, — кIаьда дувц Дотас. Нанас цуй йоI мархIа йолл. Бакъда, ше даьр дага а дехе, юха а безаме йоацаш, хийра йоал, хьалха санна раьза йоацача оазаца къамаьл ду.

— Оапаш буац цар хьона массане а! Фу институт юиц Iа, из-м цIакика а группоика кабина чура ара а мича воал! Цу цIогал йолча Лизас мел доацар дийца Iехальйкх хьо, хIаьта хьо цо дувцачох чIоагIа тайпаш! Саг оха гIертача зIамигача сагах йоIага ео дараш дукъ мотт хьона! Дувцац. Министрел а тIех ца волаш санна дувцах, моллагIа вале а!

— Мама, Iа кхетадац, ма воучаш ва...

— Кхетаде безам а бац са! Сона ца! хов! Баьтарбик царда кхьаькъал деш воацилга, хIаьта вай йиш яц... — Дотас дувцачох юкъезикх Гошта. — Ахь кребоахаргба уж!.. Висангирега дIа а хойтаргда. Вай укхаз, ужх истола тIа вокх оагIорахьа дерзадергда гIулакх: Баьтарбик доалахой бодча ва. Вай фу оал хьеж ва.

ХIанз мара кхетадацар Дотас наьнас дувцар цIенхаштта а кхерийе а хилар. Цо чIоагIа хоададеш оал:

— А, мама, ма цIакхъ а хургдац! Цига хьай хана хьо хиннача тайпара хургья со а. Вай воаш. Баьтарбик а воацаш, дош лургда. Адилал дикагIвар везац сона!

КорагIа машино тоха цIогIа хоз. Улица новкъа ара а хьеже, эинавеска Iохец Дотас. — Ой! Бахьар-их уж!

Зоахалоле юххера а цо дукхал аргдар аьлар Гоштас.

— Хьо сгIаьй! Заведующега а ца йодаш, цун шофарага яха гIерт хьо?!

— ГIерт, мама. Йолла хьаьцаштта наньа гIо!

— Яххане а-м даьра гIоргьац со царна накъа! — оал хIанас шорттига.

— Мама!..

— Хьай безам бале хье гIо, Iаьха хьеелла цария наIараш, эхь доаде хьай! Иштта саг хиннавац вай цIакхха а, — уж дешаш а аьле Гошта вокх цIагIа дIачуйода.

Дотийна хац ше фу дергда. НаIарах хIама тох. ТIаккха ший кертатIа косынка а тилле, майрра кхI хьелла цо.

— Марша доагIалда шо! — оал цо, Лизин къьбаракин цIагIа хьачуйбаьлча.

— Ираз долаш яхийла хьо! — аьле юха дерзаду шоашиа хьотта моаршал Евкура.

— Iоховшал! — оал хьашашка Дотас, дегI доаг цун ехь хеташ. — Бехк ма баккхалаш аз айсса шоаш тIаэцарах. Мама могаш яц тха...

— Моаршал хилда цунна, — йоах Евкура. — Бакъда, Iа тхо тIаэцарах тхона халахетар хиннадац. — БIа-саьнаш йир цо хьахетача Адилага.

— Iоховшал! Со, укх сахьата... — йоах Дотас хьашашна. Кулг а лаьце Лизи шийца дIаюг цо.

— Iа кхетадой — ала мхуо цун Адилага.

Евкурек Оалхазарен шорттига ловца боахкх Адила, мархIа вол из.

Столове заведующи волча Висангире кабинете ихаь дредиета дикка паргIато я: канцелярски истола, истола хьатIа хайна вагIача Висангирена, пенах уллача «Портрет незнакомки» яхача сурта.

ГIийлача дегIара волча Баьтарбика а хилла моттиг хул укхаза.

КорзагIаьинен згIазвахан вола Висангира унзаре ва. Кулгеш тIехьашка а даьха, клетка чу делла цIокъ санна, сагота цхьан саьнгара вокх саьнга воалаш дIа-юха ух.

— Iа гIулакх дергда мотташ, хьох тийшавар со, — йоах цо халахетар хиннача Баьтарбикага, — хIаьта хьо? Iа деррига а докадир! Эхь дац из, из кIаьнк сох веларгволча гIулакх кхоачедар. Из хурдел! Мишта яхаргья из цунца бераш а деш, чуотта саг санна ца яьхача! Иштта йола йо! йоайнрхи! — ше дувцар кIезига санна а сацийте, раьза воацаш, Баьтарбика ара бIара а хьежа, «Портрет незнакомки» яхача суртага хьежар из, Дота а йоацаш, цу сурта тIара яр ше йийхача санна.

Ала хIама доацаш висав Баьтарбик.

— Дика гаргара нах да шо-м нана а хьо а. ХIама дергдац. Аз айса дергда сай гIулакх. Аз ух дукеи тIара дIаювакхаргва из, оаш хериа эIамига саг. Висангири малав-м аз хойтаргда шуга, — юххера а Iохов ва, шийна хиннача халахетара сатох цо. — Мел дулх да хьога складе?

—350 килограмм устагIан дулхи кIеззига бежан дулхи дисад сога, — оал Баьтарбика хьестьлуча оазаца.

Кухнена дала дулх дац. Кхийтари хьо? Деррига ъ шашлычнина дIалургда Iа. Бакъда, ахча кара хьаэцалахь, — оал Висангире, ший оал кIаьд а йийя. — Чиъаьрий да Iалаьмате чехка машин кхийта еза. Ер а кьона нарид Озерное яхача ваха.

— Маьа вохийтаргва вай? Экспедитор памогаш ма вий. Дукъах тIехвоала моттиг дIайинъа хила а мег. — йоах Баьтарбика.

— ДIайинкъа? ХIа-хIа... Маьа вохийтаргва а хац хьона? Адилгире хьалаха. Цун цIерагIа путевка а доверенность а язде. Фо кийтийта вохийтаргва вай шун майц! Цунна пайдане хургда из — принятел Висангире.

— Автоинспекце оттадаьчох цун машица профилактике оттае езаш я.

— Фу профилактика юиц Iа? Фу инспекци йиц Iа? Складе цхьаккха хIама доадача хана! Кхьегамхой гIулакх хьал дергда, Пушкина дергда из? Хьайга аьнар де Iа! — цунга а аьле, цхьа къахат деша отт Висангире. Баьтарбика дIаюда. Висангире телефон тох, — хоздар? Адилгере хьайтал. Мича? Со волча. Висангире Якубович волча! ХIа, вахав из. Дикаца. — Трубка Iоюла. — Никъ бинъа хургба. ХIаа, хIаа... — Уйла а еш йоах цо, чехк-чехка истола тIа вIелгаш а деттаж, вела а къежаш. — Ма чIоагIа дика да ер... Цхьа къахат деш. НаIарех хIама тох. — Хьачувоал! — ХьачувоагIа Адилгира.

— Iа хIана вийхав хов сона-м. Машин еха ма бий. Цхьаннахьа машин чу а яха воалийсаргва. Цунца чанх а дареда гIулакх, — йоах Адилгире. — Кхоаза за тIехьинай цун Iа профилактика е ха ца луш. Йиш яц, йиш яц, жихьий, жихьий яхаш. Из боле-м цIакха а кхоачалургбац. Закон телхаду вай. ХIаьта кхоп дала дезар со ва.

— Хьо бакълув, хьайбаина а дала ма дезий даа хIама. ХIаьта вай кхоабараш нах ма бий. Профилактика е езилга нийса да. ХIаьта 300 сага ла ль чу фу йохийтаргья аз. Наха даа хIама цIа а ма кхуний. ХIаьта цига цамогаш бола нах, боккхий нах, бераш ма дий. Хьона низ бе йиш яц са, бакъда, хьона хьайна а ма доазий гIулакх. Комсомолец ма вий хьо. Совхоз — из хьа а са а ма йий. Болхлой класс а я-их... Евкур а вохийтаргва аз. Дукъах тIехвалар цIенхаштта, кхераме гIулакх ма дий. ХIаьта из дезел болаш саг ва. Ахча а ма дезий. Цул соагIа, хьона массаненачул а дукхагIа ма аший из. Кастта саг цIа йоалае ма езий хьа. Цхьаккха хIама цIагIа а доацаш нускал цIа доаладе йиш мичий. ХIаьта ахча дикка рейсаш е еза. Цудукъа хьо дагавоахавар сона. Бакъда, хьо ваха лоархIа ца войя кхьар вохийтаргва аз-м.

—ХьалзьиIта путевка. Бакъда, продукташ укхазара Iалашъелаш, хIана аьлча цу морча новкъа фуннагIа а хила тарлургда... Экспедитор хийчвеннавий? — Хет Адила. — Ше вий тIатуллашехь.

— Из-м больнице ма вий. Хьа цIерагIа яздаьд бухгалтере довуенташ.

— ТIаккха цхьаь ваха веза-кх са? — яхаш хет Адила доикха са а доазаш. Цу хана ше ваьгIача истола тIехьашкара хьа а ваьнна. Адила белаш тIа кулг тох Висангире.

— Салхан перворазрядних ринге оша ма вирий Iа! Ерриге коллектив хьох доккхал деш я. Хьога дукъах хургдоацаш фуд? Хьо цIавеча. цIаккха ца хиннача тайпара хьа сина шу оттадергда аз!

Бийса. Лоамаш. БIарг ма кхоачча гонахьа лоа мара хIама дац. Лоа хьедеш хьекхача михо никъ дIабуть, кабина кизгаш баьддерзаду. Никъ мичаб, шуб мичаб хац. Грузовик соца а йий я, никъ хьа а лехе, тIаккха дукъагIа ургIа йохийт ший машин Адила. Чархех йоахкача эIанараца тетташ ду, михо шок етт, мотор бекаш ба. Бакъда, майра бIарг кхоабаш ва Адиль. Аьшнах мича санна чIоагIа ва из, хIара цо хьоаньча мажецца низ, денал, кьонахчал гу.

Сопаш бац мух, кхестаду цо лоа, хIаьта машин ше цхьаь йода цу кIайча доаккхача дунен тIа, цхьаь йиса цхьа чоаналг санна. Юххера дукъа тIа йоал машин, кIаьдъеннача говро санна салаIа соц из, чIоагIа са доах цун болата пехкаша.

Адиль машина го а баьккхе, бел Iетташ наькъага хьож, мелдекна, кузовна тIатеха гата чIоагIдаь доахка мушаш тIеоэ. чIоагIду. тIакъоал чкъьарех йиза йолча кузовна кхоаларг. Йолайолийт цо машин. ЧIоагIа хьекхача миха метта хьаотт лаь тохкам. Пен а хинна никъ дIакъайле хьаьттад из. Из кIоарга а чакхвоалалургвоацаш а да. Бакъда, из иштта кхетаде безам бац Адила. Цхьан минута са ца лоIаш болх бу Адила. Лаьх никъ цIенбу, цхьаьнца метр наьле а дIахьалхацца воал из.

ЦIаьхха оагIоре йоал машин, бакъда, тамашийна боккхача низаца юкъоз из Адила, хIаьта боккха мукъ тIабола грузовик аьтта оагIорахьарча кIоаргача кховетах чуйода.

Адиль аравоал. Хьож машинага. Цо кхетаду хиннар. Юха а болх бе волалу из. Юкъ-юкъе лоа а кхоадлаш болх бу цо. ХIаьта лоа чIоагIа даах бух боацача Iаьржача сагалара.

Дукха болх баьччул тIехьагIа йоккха моттиг гучайоаккх Адила. Лаьттах бел Iотт цо, эIанараш йоахкача чархашта из кIала тесса дагаволаш. бакъда, кхеран тIа эттача санна тата а дийя, юхайоал бел.

ТIаккха кабина чура хьаэц цо цхьа дахчалгаш, кIалтессаш делаю хIама. Уж а тIера Iоьхкхе ший телогрейка а чархашта кIал тосс Адила. Гиз лу, машин ех, цхьа а шолла а... тохаду. Тамашийна техеле наькъа йиста тIа хкоч из. ТIаккха йоа. Мотор болабалийта гIерт Адиль, цхьаккха хIама хилац. Бака чура бензин дуст цо... Бензин дац.

Iалама дукъад латташ цо хьийга къа ии-шегIа сецар. Ше шелвалар холу цунна, телогрейкана тIаьода из. Цхьабакъда, цутIа латт машина чарх. ТIаккха ше кIалтессаш лелаю хIама хьа а йийце кабина чу кхосс цо, дIачу а ваьлений тIаелл. Лоа тIадуллаш дIакъоалаш латтача кизгах гу цхьа сийрдайоалаш. тIаккха лаьгIлуш йоли гIаьлен сердал.

— Метеорологически погодан бюро йий ер? — яхаш хетт телефонаца Висангире. — Айя мел башха я из! Со-м валлац цо долча академе деша ва! Алал сога тахан дукъа тIа миштай? Со № 35 йолча столове заведующи ва. КхийтарIй цо! Оаха самардийнаьца яхийта машин хIанз а тIехьа цIаяла я.

Трубках хоз цунна:

«...Самардийнахьа а бус а чIоагIа лоа а дийлхад цига, тохкамаш а хиннад. Дукъа тIа транспорт лела йиш йолаш яц. Бакъда, тахан лоа делхац. 28—30 градус шелал я. Iуйрийна араяргья лоа дIалоахара машинаш...» Баркал хилда шоина», аьле, трубка Iоюлл Висангире.

— Баркал хилда Сулеймана, ха во отталь новкъостал дир цо сона», — гIадвахха нулгаш вIашагIа а хьекхош, шорттига нали оал Висангире.

Кабинета чу боал Евкур, Оалхазар, болхлой — арсийн кногилашш. Уж тIатеIIа таргабоах Висангирена.

— Ше дийн ше бийсен я Адиль воаца. Вале телефон техаяр оаха. Цигара чкъьарий хьа а ийца цIава новкъа ваьннав из, — йоах Евкура, — хIаьта вай укхаза Iохайшадаргla...

— Фу, цIавенавеций из? — яхаш цецваьнна хетт Висангире, по деча къамаьла юкъе а ийкхе. — Ай, сона хIанзз-м хезар цу наIара тIа из цIавелав яхаш дувцаш. Хьамал шоай из цIавенавий.

— Хьажа везац! Со хоздворера воагIа. Е гараже а складе а вац из — йоах, агIаза а ваха, болхлочо — киргиза.

Висангири хьалгIотт.

— Новкъостий, тIаккха из тешаме гIулакх дац. Дукъа тIа фуннагIа водар хила тарлургда. Хьалхехьа а хьа хIана аьннадац оаш сона! Дага доагIий ераш деррига а! Iалаьмате чехка оарцагIдовла деза.

— Сона хац Iа из хIана вахийтав, машин вIаштIехьа мича яр цун. Тхоах моллагIа а ма гIоргварий цига, — йоах Евкура, гIайгIане.

— Цига-дале, Адилгири санна волча шофера машин вIаштIехьа а йоацаш хила йиш яц, шоллагIа-дале, шу массане а тIех опыт йолаш ва из. Сона хет аз из вахийтарах шо сох бехк боаккхаш хургдац аьнна. КхоаллагIа-дале, аз дийха а вахийтавац из, ше раьза хинна вахав. Цунна а мадезий ахча... ХIанз хIаьта а. Из дувцаргдац вай хIанз. Баьтарбик! — аьле, хIаьтта хьачувеннача склада заведующега йист хул из. — Расписка хьа а йийце, киркаш, белаш, запасной тулупаш дIале Оалхазара. Евкура машина тIа бензина бешка оттае. ДIале наха дулха консерваш, марш, маьнх. Эше а хац, цхьа баллонг спирт а. Iа мадий ер, шийла майий кайна, ваккъадала мег из. Спирт дIа а ца яздеш, сона дIалоархIаргда Iа. Сиха хилалаш, новкъостий, саг ма вий вай оарцагIдолхар, — болхлой арабовл.

— Баркал хилда хьона, Висангири Якубович! — йоах царех цхьанне.

— Из ва хьона визза вола кулгалхо, — йоах вокхо.

— Iовдалаш ма хила! Из-м ше двар хьан дулх да циска хоалга да! — аьле Iоттар ю Евкура.

— Шо юкацIаккхачалца чIоагIа сагота хургда тхо. Даьла дукъа, хье ца луш чехкагIа оарцагIа гIолаш, — тIехьа тIа цIогIа тох Висангире, тIаккха истола юха тIа а гIойя, шорттига нали оал: «Баркал хилда Сулеймана, ха во отталь новкъостал дир цо сона!» — Э, саг йийза кIантилг, хьо цига вохьаваь веннав, аьнна хьалзазалца вахаргаий-теш со?

Адила тар кхет, рула тIа а водаш. КIалкхуса подстилка къувл цун белаж тIа. Моторо ду тата хоз цунна, дукхача фарай сердал гу. Корта хьал а айбийя, ладувгI цо. Цхьаккх хIама дац. Цо кхетаду: из иштта шийна хийтта хилар. Юха а рула тIа бода цун корта.

Наб ец вац из. Ший букъа тIехьашкахьа цхьа хIама хьувш хоз цунна. Кабина тIехьашкарча кораргIа арахьож из, цунна гу кузова чу лела цхьа Iаьржа хIама. Белах дIа а кхийте, цо тата ду, тIаккха къайлайоал из. БIаргех кулгаш а хьекхе, кузова чу хьож Адиль. Нийсса шаьра тIадижача лаь тIа лараш я. Уж лараш йолча гIолла гуш да Iаьржача брезента кIаьдаш.

Адиль унзара воал. Шийна юхе заводной но Iодулл цо, бел бе йол, фу хул хьожаш ва из.

Иштта ха мел дIайода хац. Бакъда, наб кхы ягIац, гоннакъа наша санна сатийка яле я.

ТIаккха цIаьхха хоа цунна лувш гIа, цул тIехьагIа машинах ду тата, кузове хьувзе хIама.

Юхахьож из, цунна гу: дорхьанна тIакхийтта брезент доададеш йоалла борз. Адила кабинех бел тох, кхI хьа а йийлла дIааравоал. Аьха деде, дIадоал. Кузова го а баьккхе, цу чу хьож из. Массехх моттигера доададьд брезент. Адиль юхачувоалалу, цу хаина оагIонцара гучабоал боага ши бIарг. Цхьа хIана юххе гIолла деде тIех а даьле дайя дIадоал. Машинах букъ а техе, бийсанга хьож из. Кхегаш бIаргаш а долаш дIа-хьа ухаш лел борзалой. Цар го бу Адила. Ве йоаллаш бел а йолаш кабина юхе тей из. НаIара тIаккхача гIа баккхал мара юкъ ца йисача хана. Эттара юхера вьяха хьалхееша кхоссалу. Ший мадаггара цунна бел а техе, машина чу эккх Адиль. Юха а сатем отт. ЦIаккха а из дIабаргбоацаш санна хеталу. ДегI эг цун, цергаш вIашкаетт. «Кхеравалараха дий-теш ер?» яхаш уйла ю цо. Цул тIехьагIа вIоахлу из, сидикъе хул. Юха а рула тIа вода из.

ТIаккха Дота гу цунна. ЦIагIа гIолла надай лел из, хоза йолаш, истола тIа шу оттаду, тата доалаш. ХIаьта ер менге тIа улл. Цунна чIоагIа йIайха я, хьогвеннав из, хий дех цо, цIогIа а хьекхаш дех: «мала хий да...» Цхьабакъда, Дотас ший гIулакх ду, цо дувцачунга ла а ца дугIаш. ХIаьта истола тIа хий чудола графин латт, бакъда цунна дIатIакхоадда йиш яц. «Йист хилац... цIаккха а йист хIана хилац хьо?!»

ДIа цхьа са хила доаллаш хьакхет Адиль. Корта лаз. Са массаза доакхх мер чу лазар отт, хий мала чIоагIа безам ба. ЛадувгI цо, дунен тIа эттта сатем боабеш деттаду ший дог мара, кхы хIама хазац. КIезига ха яьнача гIолла гаьнара хьахоз гIийла увгIача бертий оаз.

Никъ цIенбеш я лаьтта машинаш. Кюветашка чухьенх цар лев. ЧIоагIа берд хиле лаьтта шинна а оагIорахьа дIаотт из.

Са хул. Евкур, шийца нах а болаш грузовикаца дукъа тIа воал, цIенбаьча новкъа гIолла.

Ухказа хала да машинаша дIаяха.

Кабина тIа ваьнача, Оалхазара цIогIа детт:

— ДIа ва из! Вайна йиъ бIаь, пхи бIаь метр гаьна хургволаш!

Машин а йите, нах дIатIабовлх.

— Адиль!

— Адиль... — яхаш хоз. Ер я лайво кхайлаьккхха ЗИС. Шийна уллача берза тIаккхоач цаI. Йис тIайилла йола кабина кхI оалю Евкура. Адила хьалъийбу кIайбенна корта, новкъосташна а хьежаш, велакъежа.

— Сона-м борзалой я моттар, — машина подножка тIа уротт из, цIаьхха ихайкаве волалу, новкъостий кулгаш тIа дIахьалхаш вож.

А. ХАМХОЕВ

ДИНА ОАМАЛ

Адамашта вовзаш, везаш.
Йоаккхаш дов ха мерза я.
ГIалат ваьннар мерттIа ваккхар
Сайа йоккха тIехьле я.

Сага ше ца ьвккха дикал
Ахчаг, доахах кором яц,
Иштта доаккха вай дай кица
Бакъ ца хулаш дисадац.

Курал, сонтал, Iинже оамал
Наха хиеъе тарлуш яц,
Эхь-эздел хьа доацаш вале
Новкъосташта везаревац.

Вол атта я сага якхха
Дикал якхха атта дац,
Адамий барт хьо ца! беш вале
Хьо сий цIаккха доаъаредац.

Ж. ЯНДИЕВ

НАЬКЪА УЙЛАШ

Вехар дезаш
Уйле кхалаш
ца хелча,
Дагаш хьесташ
Мила дениш
ца хинча
Йоата лоладар е
доаш дац,
Цо кхачуи а
норта бац.
* * *
Кьеьела деча санна тоIа
Лаьтта леам тIа латт даьц,
Ер хинний ва дицша сискал йиш
Ha гIийла, масси мохь.
* * *
Уйна, уйле
ва воаче уйна
Дерзьане,
Сильале
Цхьаьзе хIама хьуха хьо!
Сайра, Iуйра
ДегIаш хьикха,
Фра аьнхаш
Iа хIана йолоку са!

☆

ТИРК

Тирк доагIа, воамашта юкъа гIолла хувзаш,
Шой сийна талгIеш боддах отташ.
Цхьаьза цIоь боахме аьараш лекхаш,
Цхьаьза лома ма цIогIа детташ.
Цхьаьза деде гон тIа аьлхха дийнзада,
Сийна вас минда певеваш,
Шорта хьешаш летт цунга сигаве,
Шой сийрда садкъий лепадеш,
Цхьаьзд, цхьа ник санна суесаш,
Из доде кIай чопаш беш,
Цхьаьзе моцо бора дилё, уйгIаш,
Доде, ка отташ, лаьтта удадеш.
Неггаьне, хIаьдий, шорта шордаш,
Из доде боддаш лучадеш.
ТалгIен тIакъа талгIий отташ,
Уж лоамаш кхайкадеш.
Цун майрача цIогIанга ладувгIаш
Уол сатийна со ваь са юрт.
Лаьттан тIа боамбе кулг хьийкаш
Бода сийрдабаьнна бутт.

С. ЧАХКИЕВ

ФУ АРГДА ВОIО?

ЦХЬАН ДАЬКЪАХИ КХАЬ СУРТАХИ ЛАТТА ПЬЕСА

ЛОВЗАРАШ:
ЮВСАП — 36 шу.
ЗАЙНАП — 30 шу.
САФАР — 12 шу, цар воI.

ХЬАЛХАРА СУРТ

Ши кор а долаш кертара хIамига цIа да. Пенах хьалтеха йоал хIунс. Цен юкъе латт истол, цунна гонахье латт ши-хо гIанд. Лохигача гIанда тIа урсаца хоартолаш цIенъаш агIа Зайнап. Аракъа цIенхха берий гIараш йоал.

— ДIа хIана уд хьо, хье иштта майра вале.

— Мала уд дIа. ХьетIадел шо, шоаш духье. ХьетIавел хьо. Аз пархе батт-и йохвергья хьа!

— Йохвергья Iа, йохальйий Iа цIаккха а. Тхо кхоъ ма вий.

— Кхоъ ва шо, шо ва кхоъ! Йовсараш!

«Кхопп, кхопп», — яхаш, етташ хIамаш хеза Зайнап, ура а кийкхе, арайод.

Зайнапа оаз: Вададай! Ераш-и латаш ма боахкий. ДIадовла, фуд оаш къувсар! Хьажал, бондакхарий. Волле хьо хьа чу. Сискал хийта езаш яцар хьога, сов харцахьа ваьнна лелача.

Пхьарс лаьца, кIаьник а воалавеш юхайоагIа Зайнап. Вож даггара юдагIерт. Из ва Сафар.

Сафар. Мама, вита со. Аз бергба цар болх...

Зайнап. Вереба Iа, хIало хIазилг. (ТIарш аьнна тIоаре тох баскита тIа). Аз массаза аьннад хьога, цхьа кIаьнкех ма лета аьнна!

Сафар. ТIаккха цо... ТIаккхе цар хIана йоах са да вац. (Велха чIехи. Кулг хьекхаш, хьатIа бог аьннайий хьеж шийна).

Зайнап: Яхийта. Фу дезд аьлча. Хьа ва-м вац да. Аз хьогга дIа ма аьннадий хьога...

Сафар: Ма...ма! Ва са да, ва! Хозий хьона!.. (Велх) Ва, ва, ва!

Зайнап. Мичав из хIаьта, вале. (Кертах кулг хьекхе, хьоаст ший воI) Аз массаза аьннад хьога, хьеха ма ва из вай цIагIа, аьнна. Вац хьа да. ДIааьнна из, веннав.

Сафар. ДIаваьнна, веннав... тIаккха мичад цун каш. ВIаргадайтал сона из, со цун воI вале. Венна хилав из, дийна хилав из, хала юкъе сай дайна хилав из, е могаш хилав из. — фуннагIа даь из вале а, сай да воезар деза сона. Хозий хьоал, мама! Со хIаьа ваймита вац. Ала хIама а доацаш ма вусий со, массе хьа да аьнна, сайга хьаттача. Бераша а футтарду...

Зайнап: Бакъ лув хьо, са кIаьнк. Со харц я. Сайна ца хоур. сай Iовдалал я аз лелаер. Даьра да ца вайзача варг ма вац. Со гIертар, хьона мел дезар лоаттаде, да вац аьнна, хIама тIехьашка ца доалащ хье лелае. Цхьабакъда, со харц хиннай. Iа ма яххаре, во вале а, дIанхессача жIалеша а вуаргвоацаш из вале а, да да ва. Из гоама волеш, цунна бIарахьанна хьайна ца моге а, из топ теха вуйа, хьана воI ва хьо аьнна хьаттача, даь цIи ца яькхача варгвац хьо. Са кIаьнк, хьа ше шу а дийладацар, цо. вIалли дига а доацаш, сона цхьаькха саг тIайоалвеча хана. Цо хьамарг дергда аьнна гIанахьа а дагадацар сона. ГIожен шийх цхьа доккха хIама хеташ-м хьалха а вар из, хIаьта... Имам Шамиль санна дукха естий а болаш веха уйла йолаш хиннавар из. Цхьабакъда, цунна моттар хиланьар. Цох дуларгвола дог а диала. Iаьдала тIаяхар со. Хьо соца а вуташ къаьстар. Цо шийх хур дивьер. хьо дIаваккха гIерташ. Кхерае гIертар. боаккхий нах юкъеухийтар. Цхьа Iаьдал ма дий вайнаьха: мара сесаги къесташ хилча, сесаг бехке яле а еце а, воI даьца виса везаш. Со дувхьал хьлар цу Iаьдала. Аз хьо дIавалапзар. Шу а даьлар, ши шу а даьлар, пхи шу а даьлар... МалгIабике ва из вахаш... ХIанз вож саг а йитай йоах цо, бер хилаш аьнна. ХIана... шедар хов хьона. (МархIа воалла воI дIа а хийце, хоартолаш цIенъе Iохов). Хьай безам бале дIагIо... из волча. Со-м цхьаь а йоахалургья...

Сафар: (Нанна кара корта а билле, цIен юкъе Iохов). Мама, дика я хьо. Геттар дика. Хоза а я.

Зайнапа кулг хьеох вIийй керта тIа гIолла, вIелгашца дIадоах шийй бIаргех Iоуха хий.

Мама, со кхы цIаккха а лаьтаргвац хьона наьха кIаьнкех. ЦIаккха а хьона халахетар дергдац аз.

Зайнап: Iа-м массаза а оалар иштта. (ЧIоагIа) Волле хIанз, хьаьйила хьай. Хьажал хьай из бIеха жиетай.

Сафар: ХIаьо, хIаьо хьал, мама. ЦIагIара аравая. ВоIа тIехьаьхьеж нана.

ШОЛЛАГIА СУРТ

ВIаьстан Iуйре. Карта юкъе гIолла хьалйоагIа Зайнап. Цунна дукхал воагIа къонах. Из ва Ювсап. Зайнап шийна IотIакхаьчача, юхасоц Ювсап. Из вIалла шийна бIарга а ца гуш санна, дIа ца хьовш IотIехйоал Зайнап.

Ювсап: Зайнап?

Зайнап: (Юхасоц. Доккха садоаккх) Фу из Iа? ХIанз иштта хьо дукхал а уххи лелаезаш йий со хIара дениа?

Ювсап. Ай, сенна юохха за хьона со.

Зайнап. Ювсап, бакъдар ха безам бий хьа?

Ювсап. Алал, фуд из? Фуд из ях?

Зайнап. Эттар хьалха хье венаволаш. «со-м се ицценнав хьона яхаш вар» аьлар Iа. ХIаьта дIахалахь, ухх итт шера цхьа ди-м дахадац сона хьо вицвенна. Аз хьона сардам ца боаккхаш. Из да хьона цкъа-дале. ХIаьта, шоллагIа-дале, фу дувца, фу эшаш ухх хьо со йолча. Сафар аз дIалургвац хьона, хозий хьона! Из вIалла дага а ма лоаттадалахь.

Ювсап. ХIанз мичав из?

Зайнап. Деша вахав.

Ювсап. ПхелагIча классе вецийй из?

Зайнап. Ва. Даим хетта дезаш да из. Йист ца хулаш латт.

Ювсап: Саг... йитай аз, хой хьона?..

Зайнап. Хезад сона. ЦIаьнха хьайоалаергья-их. Юха а йист ца хулаш латт.

Ювсап. Со... со хоаттий вIалла а?..

Зайнап. Хаттац. Аз хьо веннав аьннад цунга.

Ювсап. ХIай?! Веннав? ХIайт, ма къамаьл дар из. Веннав! Иштта оалаш хулий. да дийна а волаш!..

Зайнап. Фу ала дезар аз хIаьта. Вецпа веций хьо? Наха веннавеце а сонен са воIан-м веннав хьо моцагIе а.

Ювсап. Эъ, жIаьлий хьо, фуд Iа дувцар?!

Зайнап. Iа фу дий, кьонах, цIогIа ма детталахь, аз сий доадергда хьа, ерриге юрт хьагул а яь.

Ювсап. А-а, бехк ма бийнха. Бакълув хьо ХIанз Iа фуннагIа сога вьлча а. хьога юха йистхила юкь йолаш вац со... Зайнап?

Зайнап. Фу ях Iа? Чехкка хьадувцал хье ала гIертар, балха яха тIехьаьхе со

Ювсап. Зайнап, из дий... Iа пурам доре, хьачу а вена, кIаьнках бIарг тохаргбар аз.

Зайнап. Цох хIама хургдац.

Ювсап. Сов хоаддадь ма ала ва Зайнап. Кхы оагIо дIатоха хIама долаш вац со укх лаьтта, из мара, из цхьа кIаьни мара. Пурам лой Iа?

Зайнап. Сенна? Цо хьона къамаьл-м дергдац. Сафара гоама ва хьо, хозий хьона! Хьайна а эхь хетаргдеций хьона цунна дукъала ваха. Наьха бераша дола ираз доацаш, ший ханара барех дог хьогаш ма кхийнавий из хьал. ХIанз, из вокха хиннача дийнахьа, фу ала воал хьо цунга.

Ювсап. Зайнап, кхетаду аз Iа яхар. ЧIоагIа дика кхетаду. Хьона хьалхаьша гIалат ваьнна со, дий хьона, гIалат...

Зайнап. ХI-м, гIалат. ГIалат ваьннав из. Мегад хIаьта, гIалат аьнна дутаргда вай из. ТIаккха со сенна юиц Iа, со. Сона-м вIшавац хьо цIаккха а. Дика да-их воI, са воI хьона къинтера вовле.

Ювсап. Аз-м хIама яхац, Зайнап. Се хьона ийшав яхац аз-м. Хьо денал долаш йолга а воа вIалла маIа саг вацар аьнна, йоахалургIолаш йолга а кхетадеш ва со. ХIаьта а... Зайнап маршкаш, аьса леладаьча гIулакхех дехкеваьнна венав со тахан хьо йолча. Селла чIоагIа ма ала. Доъ-кIаьда хила. Цхьан хана воайла вIашин дешаш а ма дарий вай...

Зайнап. (Елха чIахи) Дала йоайойла со, хьога я дагадеха! Хьога маьре я сона дагадеха ди вахара тIехххьара ди хиннадалар-их са хIаьта а. Дунаха а аттагIа хургдар сона тIаккха. ЦIи ма яькхарий Iа са вахарах. Сий ма доадий Iа са наха хьалхашка. Во яр со, харцахьа лелаш яр со... Ког бацар аьнна мег саг, кулг доацаш мег саг, цхьабакъда, Iа сона даьр-м цхьаннеца а нийслургдоацаш, ший вIалла а кхы де во хIама доацаш висача саго мара дергдоацар ма дий. Со-м, сайна хьо велавларца, со езаш хьо ва-их аьнна хеташ яр. Со хьайга ца йоагIе, со лерг а ва. доаккхий хIамаш а хургда яхаш ма лийларий, хьай чел воле саг а оарцагIа ваьккха. Хьанна моттар Iа оаламе буац. Хала дацар. Iа из тийша болх бергболга хайнадаларе-м... Хьан кIовергвар хьо..

Ювсап. Зайнап маршкаш, волла-хIий даьра цу хана из гIулакх дагадолаш ма вацар хьона со. Мичаа! хIаьта а... Цхьаццадола гIулакхаш шоай батт дIакхеттачал кхетадеш мичаб вайнах. «О, гIалгIа вецийй со, кьонах вецийй со'» — яхаргда, ший кара чоггIертал хIама деце а. Уж къамаьлаш дар со эгIавьр а. Са... хьакъял дIакхачанзар цу хана, этта гIулакх кхетаде. «Со а вецийй гIалгIа. — аьнна хетар сона. Фуд саг шаь йоалайича а, кхоъ йоалайича а»... ХIанз сона цох хьабаьнна пайда гуш ма йий хьо. ЦIаккха метта ма бьагIалба из гIулакх сона могадьраш, цхьаькха саг йоалае хьайна яхаш, сона хьехараш дабраш. Са вахар доаделча, со барт-безам цаI болаш ваьхача дика хетачо дергдац цу тайпара хьехараш. Со корзагIаьккхи, са сатем боабе. вахар доаде гIерта нах хинпаб цу хана сона уллуча хиннараш. (Доккха садоаккх) Пайда бац цун... Хьаьнъал дIакхачанзар са, из кхетаде.

Зайнап. Мискинг, Сафар... Мел хала лелаваьа ал из. Шоаза цамогаш хинна, хIанз-хIанз ла-кх из яхаш, дог дийла хьийзай со. Цкъа Iай хи чу ийккхачара. ца хоаш цига нийсваннача саго хьаваьаккхан из. ХIаьта массаза чуевнав из. ловза ваххача, бераша дог а эттIадеш, да вац хьа яхаш. Массаза вийхав из сона: — «Вецийй са да. Мичав са да?» — яхаш. Сенца юхаденхаргда Iа цунна хинна халахетараш... Воалле (юха а елха чIахк) дIавала сона бIаргагучара! Хьай пхьуцIоагах санна мара бIарг кхетаргбац хьа наьнах. Из вIалла дага а ма аха! КIаьнк са ва, хозий хьона, са! Цунна да эшац. Со я цун да а нана а. ХIанз-м... ше а хинпаш из вокха.

Ювсап. Могаш вий из?

Зайнап. Ва.

Ювсап. Деша ухий?

Зайнап. Ух.

Ювсап. МаслагIча классе?

Зайнап. ПхелагIча. ДIа хIана яздац Iа из, дацим хетта дезаргдоацаш.

Ювсап. Хьажал, вокхха хиннав. Йист ца хулаш латташ цхьа юкъ йоаких.

Зайнап. Со йода, тIехьайисай со. Тахан дукха белхаш да тха. Кабуц я дIае езаш.

Ювсап. Зайнап?..

Зайнап. Фу ях Iа?

Ювсап. Зайнап. Зайнап маршкаш, къинтIера яле сона?..

Зайнап. Ювсап, со... къинтIера йоал хьона. Со-м хьогге а яьнай хьона къинтIера, со хьайца дика хиннаьларе, со хьайна йийзаьларе. Йоалаергьяцар Iа цхьаккха саг. Се езаш воацача сагаца са фу гIулакх да. Цхьабакъда, воI-м воаккхалургвац хьона хьайна къинтIера.

Ювсап: Зайнап, боккъала а тIа... вита со цунна.

Зайнап: Хьавола... Из школара цIа венача гIолла. Цхьабакъда, хьона ма моттавлахь из эIамига ва аьнна, цо Iа дIадувцар кхетадергдац аьнна. Сафар иштта вац. Сафар хьаькъал долаш кIаьнк ва.

Зайнап дIайолалу.

Ювсап. (Цунна тIехьа хьежаш латт) Iа массаза а хиннай дог дика долаш. Баркал хьона, Зайнап.

КХОАЛАГIА СУРТ

Юххьанца хинна цIа. ЦIагIа ба Зайнапи Сафари. Баргкъех аьшн тохаш йоал Зайнап, Сафар гIанда тIа книжка дешаш вагIа. ХIама тох наIарах.

Сафар. Мама, хIама етт наIарах. Зайнап хьа а хьажац.

Зайнап. Волле хIаьта, малав хьажа венар. Сафар аравоал, сиха юхачуэкх.

Сафар. Мама, цхьа кьонах ва. Хьо цIагIа йий хет цо.

Зайнап. Мича хила езаш яр со. сай цIагIа ца хинна. Чувола ала.

Сафар юха а аравоал. Ювсап тIехьа а волаш, юхачувоагIа из. Зайнап ший болх беш я.

Ювсап. Дика мел дар доагIалда укх цIагIа. Сайра дика хийла хьа, Зайнап. Зайнапа моаршал юхадерзадац. Ший нанна цецъаьнна бIарахьеж Сафар. Ювсап цхьан метта латт, кога тIара кога тIа вуэлаш. Сафара чехка гIанд дIаоттаду цунна, Iоха алац.

Зайнап. ХIана латт хьо. Iоха мегаргва хьона. (Сафарага цIимхара) ГIанд дIале цунна!

Сафар. Аз-м...

Ювсап. Баркал, ер да гIанд. (Iохов)

Зайнап. Со гIулакх долаш я ара. Аьш Iо а оттаь наIаргахьа дIайолалу. Ше цунна тIехьашха веза, е Iе веза — фу дича бакъахьа да ца хоаш латт Сафар. Зайнап арайоал. Сафари Ювсапи цхьаь бус. Цхьа юкъ йоаккх йист ца хулаш.

Ювсап. Сафар, тахан школе хиннавий хьо?

Сафар. Хиннав. Хьо малав?

Ювсап. Со вовзаций хьона? Хьа да ма вий со.

Сафар. ХIай?! Сафара бера книжка Iодож.

Ювсап. Ва-те. Хьа да...

КIирвенна Ювсапа бIарахьеж Сафар. Ший Iодаьна книжка хьаьэц цо.

Сафар. Хьо-м вац са да. Са да вIалла ва а вац. Из веннав. Дукха ха я венна.

Ювсап. ХIай?! Веннав! Из фуд веннав яхалга!

Сафар. Кьонах, Iа фу дий: сона тIа ма чувкалахь.

Ювсап. ХI-м, веннав.

Сафар. Хьа боьъо яц сога ле. Сона хьо бIарга а вайнавац, малав а хац. Хьа хьоашалгIа вена саг вале, вагIа хьай гIулакх а ховш. хьона низ дIакхоача. се дехарийла йола гIулакх де хьожаргва со.

Ювсап. Ай, со-м чувлац хьона тIа. Селла чIоагIа ма ала, са воI...

Сафар. (Истола тIа чIоагIа книжка IотIатох) Со вац хьа воI, хозий хьона, хьй, кьонах!

Ювсап. Мегад, кхы аргдац аз. Хьо сов цIимхаре за ала воалар со-м. Сов цIимхара...

Сафар. ЦIимхара хургвац. Iа цу тайпара къамаьл ца дувце.

Ювсап. ТIаккха... хьана воI ва хьо? Малав хьа да, да малав хьа?

Сафар. Са дац?.. (Велавелаш вIашкоз) Сона-м хац из малав. Вац са да, дIаваьннав из, веннав.

Ювсап. ДIаваьннав, дIаваьннав! Ма сиха дIавоаккх из Iаи хьа нанаси. Мегад, венна хилва из, хьона иштта чIоагIа лойя. Цхьабакъда, цIи йовзаш мича хиннав из. ЦIи хинна ма хургIий цун хьа, цIи?

Сафар. Цун цIи Ювсап хиннай.

Ювсап. Гой хьона, Iайха хьа аьлар-их Iа.

Ювсап. Со ва-кх из Ювсап, хьа да Ювсап.

Сафар. Кьонах, Ювсап хийла хьа цIи е Темаризье хийла, сона из бе-бацаха дац. Са да дIаваьннав, веннав, дукха ха а я венна, хIаьта хьо сона эттара хьалха гуш саг ва. (ЦIимхара) Хьо фу саг ва а хац; тешача балха вена саг ва, е эгIавь саг ва...

Ювсап. Оффой, Iа ду йъамаьл! Ма эхь доацаш кIаьнк хиннав хьо. Кхы вIалла ца хилча а кьол кIезонг вокхагIа ма вий со...

Сафар. Кьонах Iоьаравалал укх цIагIара. (ДIагIа а ваке, цIен кхI шерра дIаел). Хьа гIулакх дац са эхь-эздел дувца. Со сай цIагIа ва.

Ювсап. Ай со-м..., Сона-м... Сай воI волча...

Сафар. Iа фу дий, кьонах, цкъа Iоьаравалал укх чура! Иштта дукха сатехад аз хьона. Ювсап уротт. Цу хана чуйоагIа Зайнап.

Зайнап. Сафар, фуд Iа дувцар! Хьаша ма вий из...

Сафар. Мама, вац, из вац хьаша. Хьаша валаре-м, ший гIулакх а довзаш, таккхалча вагIаргвар. ХIаьта укхаиа-м ше фу дувц а. фу леладу а хац.

Ювсап наIара юхе юхасоц. Юхаверз.

Ювсап. Iадика хийла шун. (Сиха дIааравоал).

Сафар. Мама, варий из са да? Вацар, варий?

Зайнап. Вар, са кIаьнк, из вар хьа да. Мухь баьнна вийлха а вийлха, ший нанна марIаьнх Сафар.

Сафар. Вай да... Са да...

Зайнап. Сатоха, са кIаьнк, ма велха. Воккха ма вий хьо.

Ше елх. Хий дIадоах бIаргех.

Сафар. Са да, са да...

(Пордув).

ХАЛХАРАШ — ЦУННА ДУКХА ДЕЗАР

ТIАНК вина хьалха я йоккха зал. Цхьаьна йоаш ейна йоал лампаш. Дукхьал сцена мара иц сийрдаьлккха. Концерт дIаьхочо хьахайкаду: «Нохч-ГIалгIай тайжа халхар ду республика халкъа артистка З. Сердановаси С. Абдусаламовени.

ДIайолаю гIийло йиш, шорттига етт фата. Сцене тIа хьагутвоол ши саг: цхьан моттига леттаи санне кет кхалсага бIаралькача, са доккхий-хьогI цо вьина кет тай техача санна нийса воагIача зIамигача сага бIаральжача. Из ва Нохч-ГIалгIай АССР халкъ хелхарен ансамбла артист Абдусаламов Султан.

Дукхазза бIаргадайнад сона цу шинна ду из хоза халхар. Бакъда, массоза а хIана эггара хьалха гуш санна дат.

ГIАЬННА лоам чу улл Ведане района Махкатiе аха юрт. Укхаза а кхычахьа санна дукха дезар кадай халхараш, кхоза шараш. Боккхчарна тIехьшина лечкъа дIа а атта саг йоагIача а кхычахьа а хулча, сакъердамашка а ловзаршка а кьаках летташ хулар зIамига кIаьнк. Цигара чувача дикагIа халха воадаш кнiне зIамигача саго санна халхар де волалора из.

— ДIаухар шераш. Деша ваха а хьатIакхачар, — йоах Султана вола а къинош. — Цига а сай «артистически бола» бIадбалийтан зар вз.

Школьни художественни самодеятельносте хьинаре дакъа лоацар хургволча артиста.

ЗIамига волаш хьона дезаденна хьайица зIамв воккха хилча а атта дицлец. Иштта хилар Абдусаламов Султанаца а. Киргизе механизаце школе-деша вагIача а эггара дикагIвола халхарxо вар Султан.

Лоаца хьача, мичахьа а из кхачарах, фуннагIа даш из халарах шийна дукха деза гIулакх дитацар цо. Советски Эсаре гIулакх деш волча хане сийтай самодеятельноста кулгалдеш а ше халха вуглаш а вар Султан.

...1957 шу. ДагайоагIа Нохч-ГIалгIай АССР керда вIашагIйоллача ансамбле бола бе нагаркой хоржаш Алма-Ата хиина конкурс. Къуясаш хиначча дукхача кагийча наха юкъе ансамбле халхавула боккъо хьаххар Султана. Воккха специалист хилцар из дика халхавала хайна ца Iеш халхарах кхеташ а халхара моттаца халкъа ошал гойта ховш а волга хара.

Эггара халагIдар хьалха дар. Къона ер ансамбль ше а цун артисташ а. Дерриге а юххьенца дела дIадоладе дезаш дар.

— Къоночарна массанена а, хIьата къастта сона а, даим ноккъостал дора бецха-диния халхарxочо а балейтмейстера а Дагашев Захас, — йоах Султана. — Боккъонца халхавала цунца Iомавелар со.

Дувцилга а яц хилача ноккъостал да, хоар хьалькка улув опыт йола саг хилар доккха гIулакх да. Бакъда, из дерриге дар вьина дика артист а халкарxо а хургвац. Халонех а дукха бар вьина бахкех а ца къехкаш, искусство дукха езаш хилча мара кхоачалургвац дагалаттачунга. Иразах, из дерриге а Султанах доаллаш дар.

— ДагадоагIа сона, — дувц Султана, — ансамбла кийдаьча хьанхарча концерта айса дь гIалгIай, дагастански, воккхача сага, шин доттагIчун халхараш. — Репетицешка халхаувлаш касткаста Iуеда езаш хулар воч, — велакъеж из. — Бакъда, из дерриге а дицлора концерте бахкараше из ду халхар безаме тIаэцилга хайча. Цул дезагIа цхьакха хIама я дий-хьогI артистаl

Хlанз Абдусаламов Султана шийх а хиннаш ансамбла ветеран. Ер бархIагIа шу да из цу коллективе халхаувле. Цу бархI шера къоначе артисто Советски Союзе тайп-тайпарча городнй, юртий болхлой посекнай сценаш тIа даь халхараш дагарде атта хургдац. Бакъда, къастта дукха деза цун халхараш Нохч-ГIалгIайчен къоьнгахоша.

ЦХЬАН сарахьа вай ансамбла концерте вагIар со. Сона улув бегIар сона боазаш бола, городе вола шоай вол волча баьхна, воккха саги йоккха саги. ЦаI а шин а номер чакхъялар. Хlаманца безам боацаш санна багIар са лоалахой. Цул тIехьагIа халкабоалабелар З. Сердановаи С. Абдусаламови. Сатийна яр зале. ЦIаькха тIоараш тахар воккхача сага. Цул тIехьагIа ше гIалат вьинча санна улув бегIачарна хьалхашка бехкаьа а вьина бIарг тIере цо боахкаш хьехар из халхабуалачарга.

Халхар чакхдаьлар. ТIоараш деттар массане а, къастта чIоагIа «къахьегар» са лоалахочо — воккхача сага.

— Сесаг, — аьлар цо, — миштта баьлар халха!

— Из кхалсаг-м хоза хьлар!

— Дьера дика-м зIамига саг а аьлар! — Дукха ка я цу тайпара тоаш халхабуаха нах сона ца гу.

Воккхача сага вьина уж доаллаш вIалле дицлец сона. Да а да Султана ду халхар товш а нахе деза а.

Миштта вIашагIкьардаел цун цаl

— Юрте ваьхча, саг йоагIача а йодача а кийсавела а нах халха миштта бувл зуй вз, — йоах Султана. — Нагахьа санна сайна довзаш доаца халхара сурт, кьадер а бIаргадайна хьалц вз.

Халхараш тайп-тайпара да Iеш я. Халхарех дахха гIалат дацa a цхьаволе саг халхавоалаа хане цхьанна а зIамаяца уйла яйтац, доаг тохадалийтац.

Султана иштта халхавала хац. Къамаш дамал хьагойташ, цун характер йовзийташ да артисто халхараш. Атта дац цунга кхача, бакъда, из миштта ца хилча цо халхар а хилац.

Миллионаш боача нахе бIаргадайнад Абдусаламова халхараш, хIана аьлча цо дакъа лоацад «Со халха вургва», «Халхарий дуне» яха кинофильмаш доахача.

Халхарxочун товзала лаххa мах бар да Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхерча Совета Президиума шоаза Сийлаи грамотех тайп-тайпара итканел совгIа грамотех похвальни листи цунна ялар.

...ТIанк вьина хьалийна я зал. Концерт дIаьхочо хьахайкаду: «Хlанз гIалгIай халхар дергда Нохч-ГIалгIай республика халкъа артистка Сердалова Зулейси Абдусаламов Султанаи. Цхьан моттига леттаи санна хетийташ тайна йоагIа Зулай, кадай ког хуваац, йоIа тIера бIарг ца боккхац, шеро го боаххаш воагIа Султан.

Халхар чакхдаьча массане а тIоараш тох. Царал дезагIа фу хурга артистаl

М. МУСИЕВ.

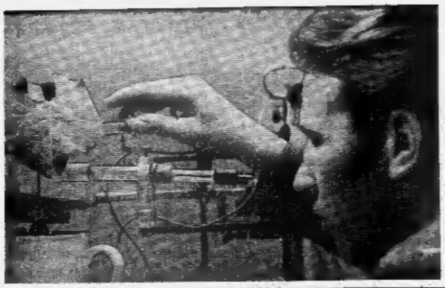

ЮРТБОАХАМА АКАДЕМЕ — БIАЬ ШУ

СУРТА ТIА: III КУРСА СТУДЕНТ МИХАИЛ ТОКАН БАЬЦОВГIНЙ БИОПОТЕНЦИАЛАШ ЮМАЕШ ВОАЛЛ.

М. Куликова сурт. ТАСС фотохроника.

ХАНАЛ ХЬАЛХА

Парте ЦК сентябрьски Пленума решенена дегаш гIоадаьхача горех МалгIабикерча ремстройучастка коллективо, ханал хьалха, 7-ча ноябрга 100,5 процент кхоачашьяь шера план.

Иштта толаш бакхка тха коллективе йиш хиннай къахьегам нертIа вIаштIехьбахкарах, йолаш йолча торонех бизза пайда эцарах, кхыдола гIулакхаш дарах. Цу гIулакхо торо хилийтар продукцега дIабода мах лохбе, продукце дикал, къахьегама овсарле лакхъе.

Семилетка тIехьара шу толамe чакхдаккхар духьа начальник Халухаев Тухан волча ремстройучастка коллективо шерра йоаржаьча социалистически яхь хьалха йоагIа Бузурганова Тамаре, Закаева Бучас, Печаева Насе кулгалдеш йола штукатурийн маларийн бригадаш. ДийнахьарЕ нормаш 140—145 процент кхоачашъю цар.

Иштта бехгалъяха йоагIа коллектива хьалхашка латта декхараш кхоачашдара шоаш кхо ца беш къахьегаш йола Бузурганов Махьмада кулгаду плотникий, Ужахов Iалиха каменщикий, Даурбеков Султана столярий бригадаш а.

Толамаш саидоахаш балаш дем ба тха шофераш М. Осмиев, Я. Эльмурзиев, А. Яндиев, трактористаш М. Фаргиев, М. Эльмурзиев, болхлой Ш. Тазбиев, слесарь М. Бекбузаров, кхыбараш.

Хlанз парте XXIII-ча съезда сийна керда къахьегама совгIаташ кийчдеш я барт тайна йола тха коллектив.

Я. МЕРЖОЕВ,
МалгIабикерча ремстройучастка юкхьанцарча парторганизаце секретарь.

ШОЛОХОВ МИХАИЛА ХЬАЬШИЙ

«Дагенс нихетер», «Свенска дагбладет» яхача шведски газетий корреспонденташ Ларс Бриггер ти Йонник Флидниaн Вешенски станице Нобелевски преме лауреат вола писатель Михаил Александрович Шолохов волча хиннаб.

Писатела безаме тIанийцар хьаьший. Цар дечча дукхача хаттарашта шолаш техкин, Михаил Александровичa дийцар шийн творчески балхах а общественни гIулакхах дола ше беча балхах а вахьа.

«Уж лийтар Дагке бахьан» яхача шийн нервача призведенех лакьда дувцош писатела аьнай, цу трилоги хьалхагIара кинника йистадьякхха вола а воале ше, хIаьта укх гаргахьарча хана из йистейоаккхилга а лархI ше, аьнна.

Писатела дийцар ше беш Iайройле дела деш ханзаьлца бола хилар. Цул тIехьагIа цо ше волча ухараш тIа а нийбу деша а деш.

Михаил Шолохова бахьдар ше волча дукха нах ухаш хилар, къастта а хьхки.

— Лаккхьарча Совета депутат а КПСС ЦК член а ва Хьо. Хьа писательски балха новкъарле ма хьоргI ца?

— Хаиттаца вIашагIоттамаларо сона новкъарле ца, — аьлар писателa. — Нагахьарле ца арая совгIа, хьаинттах кулг вахара пульса тIа ул.

— Писателий тIехьарча съезде Iайха хьанийна дела модернистских хьаца дийцар Iа, фу аргдар Iа цу хьалхьакхьа?

— Со экспериментаита дулькха яц, — аьлар Михаил Шолохова. — Со бокъахьарча, нахтанорча экспериментаторьлха ва. Со ва дIалхача хамах кхайнсача тIехьалон лоархIаш ца беш йоацача, дIалхача хамардар дIа ца доалийтинга лоркуш волча модернистагахьа. Нарда формаш лахилга — из дика да. Лехаш ца хилча хург а дац нердадар. Со новаторствагахьа ва. Цхьабакъда, со дIалхача хамах кхайнсача тIехьалон лоархIаш ца бу нерда формаш лехара дукхьала ва.

* * *

М. А. Шолохова Нобелевски преме хьакхашка дукхадениe цун творчествана хетаь бола йоккха выставка хьайоийнай В. И. Ленина цIерахча СССР Пачхьалкхахн библиотека. Укхаза бахкхабар иг сатехаш, искусствай дентилиц, культура белхлой, столица общественноста викалаш, дукха а бола деташ.

Бокъьал а бахкача советски писатела Нобелевски преми хьашара чIоагIа реза хилла я дунен общественность. Цунна тешаш ду пресса откликанаш а вокцаш довкаш ухьйтача телеграммаш а.

Советски Союзе Шолохова произведенеш арайнна 42 миллион экземпляр хиина ца Iеш. Дунеа дехьарча халхаюша шоартъевна дукхагIча меттайла нега дейттад цун книгаш. Цо хьалхача образашна денна бIальхий ляй киноискусство, изобразна, музыка.

Выставка хьакхувхх деррига шийн вахар вай воай партеца, советски дий-мехка, советски хьалха хетадро волча, вай халарче гIорбьенача художнийнах цхьаьне творчески янаь.

Выставка хьакаллача къамаьлаш дир СССР Министрий Совета нега бохашна йолча Пачхьалкхан комитета председатела Н. Михайлова, СССР писателий Союза правлене секретара В. Кияроинова, художника В. Михаева, В. И. Ленина цIерахча СССР Пачхьалкхан библиотека директора И. Кондакова.

(ТАСС).

Хьажарга кийчлу

1965-ча шера цхьоалагIча сентябре массайолча художественни коллективай вархIагIа хьажар хургдолга дIахайтадар республика ерригача культпросветучреждененаш. Хlанз хьажарга кийчлуш я Нохч-ГIалгIайчен художественни самодеятельноста коллективаш.

Цу хьакъехьа дола декхараш дика деш Назрани района культпросветучреждененашта а. Хlанзехьа а цу попрхIамерча дехта кийчо е балабеннай наьсархой. Района массайолча клубашка художественни самодеятельноста хьажара лархIа оргкомитеташ вIашагIъяхай. Хlаьта юрта Советаш а цу гIулакха дика сарцагIъяьнай.

Iаьлий-Юртарча, ЖIайраьхрча, Бурекiалхарча клубашка, районни культура цIагIа хьажар дIахьош да хIанз. Юрта къахьегамхой культурни боарам айбара шоай бертига иш тIабахийтаб Наьсарен района культпросветучреждененаш бахлама.

М. АБДУЛ-ВАХАБОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР-а культура министерства методически кабинета лектор-консультант.

Редактора зам. А. А. МЯКИЕВ.

ХЬАМСАРА НОВКЪОСТИЙ! ДУКХА ХА ЙИСАЦ ГАЗЕТАШТА ЯЗЛУГА ЧАКХДАЛА. СИХАГIА ЯЗЛЕ «СЕРДАЛО» ГАЗЕТА!

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Сукарно даь къамаьл

ДЖАКАРТА. 12 ноябрь. (ТАСС). Сукарнос харцахьа лаьрхIар Индонезера коммунистанта духьаьара кампани, «гIалаш дунца вахар» из гIулакх да из, аьлар цо. Турпала ди дезаьча Негара дворецe къаьнхьа деш, цо дIахайтар, дов хьедеш йолча а цу тайпара кхохкам лакхбеча а воагIача группана духьал эггара чIоагIагIа дола гIулакхаш доахаргда. Революцена зулнаене дола хьакхехьа а, загалаьца гIулакхаш цхьа йолча группана лeлaдеш хинар ннгъа да соца, аьлар Сукарнос.

«30 сентябра болама» суд лай, хIана гIалаш дувцаш латт, — аьлар дIахо Сукарнос, — индонезийски коммунистически парти яттел, бергига дьардехьара бараш а дуцаргболаш да из.

Нагахьа санна нийсхоица къокcта ца дой, дукхах дулан деазда дергача индонезийски халкъа. Хьаххьдергдац вай дешам. ЦIи йоалийтаргьяц вай».

Сукарнос дIахо аьлар, юкъагIа вале а революци шийн новкъява ялар дезаш волчунца юкъарчаь деацаш президента ше дувцаргда, ше атта а воацаш, революце лидераша хаглие ше йерка хилар дагадеххийтар цо.

Хlанз цхьа партеш дIаяхьа а царна суд а тIаккхувн хила а деза яхаш дIадех, аьлар Сукарнос. Цхьабакъда, белгалдаьккхар президента, ... индонезийски парти хиний ца Iеш, иштта кхибараш а ба. Хьадувцца цу новкъа гIоргдац вай, аьнна тIатехар цо.

Къастта аьлча, диполматически корпуса викалаш а белаш хиннача цу церемоне президента дIахайтар доазол дехьарча дипломаташка, цар индонезийски халкъан пачхьалкхенец духьал бола подрывной болх бе йиш йоацилга.

«Гуччахьа дIаьлча, — аьлар Сукарнос, — Джакарте хIана подрывной болх беш йола цхьа посольство я. «Мукьача дунеи» «идеологаш» тха яхка дIайоаржаеш пропаганди еригйолаш цхьана индонезийца 150 миллион рупий ахча дала гIийтта цхьа посольство я».

Хlанз, дIахо аьлар Сукарнос, неколим (неоколониализм, колониализм, империализм) тIагIа дукхагIа дакъа доацаш а Индонезеи духьалерча подрывной балха юкъе. Тха нехкен хайхьен цхьогIо йоаxe гIертаи, «дийкъа а дийкъе доах дев яха политика чакхйоах цо, кудулва халкъ фийла хила а деза, индонезийски революци цу боакга чу гIоргйоацаш хIана де а деза».

СОЛСБЕРЕРА КЪОВСАМ

НЬЮ-ЙОРК, 16 ноябрь. (ТАСС). Расистски экстремистий путчах тIехьагIа Къулбехьен Родезе бужаш бац расистий лидера Смитан английски губернатора Гиббсаи юкъера къовсам. БертамукъаледIа из кхайкайнинге а Гиббса шоашкарча посташ тIара дIабаькар Смит а из керте латта правительство а. Цунна духьала Смита Гиббсагара дIадийтар цу территоре тIара бертига политически болх социйтаига.

Гиббса дIахайкадаьд ше Къулбехьен Родезе губернатор волаш вусаш хилар а английски королевс аьлча мара ше отставке гIорг ца хилар а.

Хlаьта а Смита режимо кIезига терхаду английски чакхамаш. Бокъаьдар аьлча, экстремисташа шоаш вига вола губернатор Гиббс хIанз лаьца цIагIа Iохоавьачул хьала гетгара тара долча хьалева.

КХЕРАМЗЛЕН СОВЕТЕ

НЬЮ-ЙОРК, 16 ноябрь. (ТАСС). Шоаттадийнахьа хиннача Кхерамзлен Совета заседане шийн лоIамерча Африка тIаьца тиганзар английски делегаце хьалхашка отталь Къулбехьен Родезевча хьалхакъехьарча резолюцe проект, из мэттайта отталь махкалара. Расизмапарчен колониализманарчен гоамалах хьалдиза долча чIоагIача дунаца шоаш даьча къамаьлашца Эфиопе, Танзане, Замбе, Гвинея викалаша белгалдаьккхар Англие дe лхача ахам мара доацача гIулакхаша Солсбере Iаьдал дIалаьнача расистски режима бе боагIа-Iоатхьаш берг ца хилар а, хIаьта законах йоацача Смита правительствана ха Iоаcи къулбехьен африкански новкъостаца шийн пезицеш чIоагIъеи новкъостал нара, ихь хIана дерг ца хилар а.

Ерригача африкански барт-цхьоагIен Органиэаце цIерах африкански викалаша тIагIертадора африкански проекта тIа чакхдала яха гIулакхаш хьем боацаш чехка кхоачашдеnга а, хIаьта цу дакъе, тIема ниц нигье а хьоэ, хьем боацаш чехка кIеззагIчар расистски режима мотех тоIаелга а.

Замбе викало Кхерамзлен Совета уйла тIаерзайир Замбецарча Къулбехьен Родезе доазонашка эттача кхерамерча ситуацена.

Танзане делегато шийна хьалхашка иттIача Англие делегаце яхьа духхьала тIехтехар: «Британски кхача мехкашцарча гIулакхий министр Совете вонха дуне Iехадар духьа, английски правительство Совете моллагIа дале а цхьа гIулакхаш деага лоаш а аьнна хетийтар духьа». Британски резолюце проект тIаьнца а ца туташ, Танзане викало дIакхайкадир, нагахьа санна Кхерамзлен Совето шийн декхар кхоачаш ца дойт, шоай лоIаме йола африкански пачхьалкхенаш шоаи шоалгара гIулакхаш де кийча хила езилга.

Гвинея викало белгалдаьккхар африкански пачхьалкхенаша цхьаккха а хала Африка дега юкъе шоллагIа Къулбехьен африкански Республика юлайтарг ца хилар. Уж кийча я континенте махкара кхерамзлен Iалашъяр духьа хьаштдола зенаш шоаш хилийта.

12 ноябре пионерийн дешарIойй Московски Дворецe хьайийлай «Космос. Iилмахочун, художника, космонавта бIаргашта гуш махкаллара» яха выставка. Цига хьахьувкхаш да профессора Г. И. Покровски, художника - фантаста А. К. Соколова, СССР летчика - космонавта А. А. Леонова балхаш.

СУРТА ТIА (аьрдехьара аьттехьа): А. А. Леонов, А. К. Соколов, Г. И. Покровский стендехцхьаннена хьалхашка.

В. Егорова сурт. ТАСС фотохроника.

БИЙСАНАРА СМЕНА

Сатосса ха яр. Моторо деча татах мара ха йиш яцар «ДТ-54» яха трактор гарга кхоачаш латтилга. Кхига санна, къахьа ноханаш хьанагIалаши юхе цIатIакхьачча мара ходалаизар. Кабина чура лаьтта Iотоссаниелар Закриев Сайт-Салаи.

—Ер юххера гектараш аьха дакъча, — аьлар цо, — зиьб аьха доал тхо.

Сайт-Саьламца къамаьл хеттаделча хайра тхона цо хIара смена гIа 6—7 гектар оахилга. Нормага дийхача аха езар 3,6 гектар я.

— Шиш бетта, — йоах цо — 400 гектар аьха аьннай.

Малх хьалбоалаш латтар, даха дальнача аха шийн Iадика вондаш Сайт-Саьлама хьакховдадаь хеш хоха чIоагIа куйг из хьалацача хама.

...ЮхадоагIаш цIаькха а кхийтар тхо Сайт-Саьламах. Хlанз цун смена йистельннар. Из водар шоай Мичурина цIерачa совхоза шоллагIча отделене тракторно-кхаш леладара бригади кхай тIарча стане. Юхьа тIара хоаушдар бийсанна болх беш хиннача цун наб яйнилга.

М. МАГОМЕТОВ.

ЙоагIаш енна цIи

Керта вIайбенна ха яха саг я Гавцевич Ядвига Ивановна. Дерригa цун вахар, балха гIулакхаш Нохч-ГIалгIай республике балача маьха вахарца хувадденна ха.

...35 шу хьалха Ленинградски медицински институт а яьнха вайнига болх бе енай из. Деша агIаш Кавказа нахаи Iаламаш хьаьь А. С. Пушкина, М. Ю. Лермонтова, Л. Н. Толстойс, иштта дукхха кхыча писателий произведенеша безабалийтар цунна вай моах. Хlаьта иштта дика ховра Ядвига Ивановнайна доамаш мехка лораш хилига а.

Лор-терапевт яха специальность кара а ераь эггара хьалха Грозне балха ера из. Шийн профессии дукха езача лоро хьахьекхар кунна шийн болх дика вIаштIехьбаьхха ховлга. Эггара хьалха Грозне Старопромысловски районе медицински хьалтара гIо дара пункташ хьайийлар из я. Халонех Iiу ца кхохабеш медицински гIо оаша мехкдаьттахой болча яха кийча яр Ядвига Ивановна. Хlаьта дукхагIа бараш цо даьча доабах берзаь а берзар. ГIадьхе бIагчаш лепар цун ше везайбьча унахойна бархал хилча хьона лор, аьлча. Из эггара доккхагIа дола воагIат хулар цунна.

...ДIаухар шераш. Шийн йолаш бола гехзал, балха опыт къонача специалисташта кхахьрна дIалу лоро. Цунгара балха говзал хьаIомаяьча нахах хIана республика заслуженни лораш а болаш специалисташ хиннаб. Старопромысловски района больнице болх беш йола лор Н. Яковлева, горсанэпидстанце лор Крайнова, Гудермески больница лор П. Дубинина, иштта дукхха кхыбараш а цун ученикаш ба.

Хlанз укх тIехьарча 12 шера республикански кожно - венерологически диспансера лабораторе заведующи йолаш хьайоагIа Ядвига Ивановна. Укхаза а деррига шийн хьинар а низ а наьха унахцIено лорарна дIалу Гавцевича. Диагноз нийса оттаьйий хьахар, лазара эггара дикагIа дарба хургдела наькъаш лахар, цхадаш унахонта профилактика яр балха юкъе керттердар лоархI Ядвига Ивановнас.

— МоллагIа тхо ца а кхеташ чехка вIаштIехьдаккха дезаш хIана хуле, — дувц лаборантийна Грушина Антонинаси Хуберова Зинаидаси, — Ядвига Ивановнайтара новкъостал деха доль тхо. Дикка кхетаргволаш хьа а хьийхе, балха юкъера пийсдеина гIалаташ а кхоачамбоацараш а дIадаха новкъостах ду цо. Цулухьа тхоай наьнал хийрагIа хетац тхона из.

Хlара шера республике районашкара лаборатори практикаш 12 саг воагIа диспансере. Цар практикана массайолча хана кулгалдер Гавцевич я. Iомалучар зIаммига толам баькхача а гIадйода хIаьта уж гIалат баьтча хана хет хьинар долча лора. Каст-каста къоначa специалисташта юкъе хул из. Вай Советски наьха унахцIено лорарал сей доланагIа цхьаккха хIама дац, лора бола хана бале а сей делаш ба, яхаш хьехар ду цо царна.

—Ц[illegible] дог долаш Iымерза саг я Ядвига Ивановна,— йоах диспансера кертера лоро [illegible].

Пачхаьалкхено боагIача бесса мах бир цун балха гIулакхий. Дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIай республика [illegible] лор Гавцевичa.

[illegible] баьхача [illegible] бIаргадайна [illegible].

Ядвига Ивановнайна хьалхашка лаьтача истола тIа дукха письмош, телеграммаш, поздравительни открыткаш ухар, хIаьта тхо дIачудаьнача юкъа а вIалла хададар телефонни звонокаш а. Кхоаццар лабораторе къона сотрудница республика районашкарен городерен из даькъала йоцаш наха еттача телефона хьатIаьха.

С. ЛОРСАНУКАЕВ.

ЛадувгIа

16 ноябрь 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — Юрта боахама болхлошта передача (гIалгIай меттала). 6.45 — РВ-25-м УКВ цхьоалагIча программех гIоала ешараш. 6.45 — Гирсте гIоала хоашаш, апараш. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20 — Передачий программа. 8.20 — «Сердало» газета овгIоаш тIара. 8.30 — Ашараш. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала). 15.00 — «Композитор Кажлаев Мурад» яха музыкальни передача. 15.30 — Фу йойтар отчетно-хоржама партийна собранешка беседа (гIалгIай меттала). 15.45 — Революце бIухой. Кодзоев Берса (эрсий меттала). 16.00 — «Къамаьл ду радио общественни редакце». 16.15 — «Унахцlено» яха радиожурнал (эрсий меттала). 16.45 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — «Шовна, хортара къахьегамхой» яха концерт. 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

УКВ: 9.05 — «Хьамсара Дай-мохк, ma ба си Россия» яха музыкально-литературни композици. 9.43 — «Налеш оал Отс Георге» яха передача. 10.31 — «Конек-Горбунок» яха берашта болх фальят (хьалхара передача). 11.04 — «Глазунова музыкальни портрет» яха концерт-очерк. 18.00 — БIаьстено кхаа оал: яхача Кобадзенски оперетта монтаж. 21.10 — «Хьан сога ялтох» яха литературни передача (нохчий меттала). 21.35 — «Хьу» яха Чюрлениса симфонически поэма. 21.52 — «Къонабараш» яха радиопостановка.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.25 — Телевизионни передачаш (гIалгIай меттала). 18.35 — Ловзаи кхалсаг яха телевизионни журнал. 19.05 — Наьсарен кагиркой зIара дийнахьара гIулакхаш. 19.20 — Батарея, товаш тохаl Яха киноочерк. 19.45 — Телевизионни кердадараш. 19.55 — Бийса сатийна хийла шуи, бераш! 20.05 — Эстрада халхьаш, та юкъерча конкурса лауреат Белаева концерт. 20.40 — «Райкома секретарь» яха художественни фильм.

Грозненски района, станица Первомайски, Лесная яхача улицагIа, 5 яхача гIокас Галина Степановна Сибиряковас суде деннад цу адресах вахаш волча шийн маргара Сибиряков Петр Ивановичагара ше хьаьллрах доля дом.
Дош дувцаргда Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхерча суде.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Шеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-22; редактора зам. — 2-07-01; ответственни секретара — 2-45-48; партийни вахаро, промышленности, юртбоахама, культурая, письмойн отделий — 2-25-72; корректорски — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков 15. Телефоны: редактора — 2-41-22; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного, культуры и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/54.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/54.

СФ05548. Заказ № 6356.